

HORAE BELGICAE.

STUDIO ATQUE OPERA

HENRICI HOFFMANN

FALLERSLEBENSIS,

DR. PHIL., PROF. LINGUAE ET LITER. GERM. IN UNIV. VRATISL., DIRECTORIS MUSEI ACADEMICI ANTIQUITATUM ET ARTIUM, CUSTODIS BIBL. REGIAE ET UNIV. VRATISL., INSTITUTI REGII BELGICI, SOCIETATIS LIT. BELG. LUGDUNO-BATAVAE, SOCIETATIS TEUT. BEROL. ET LIPSIENSIS, SOC. LITERARIAE LUSATIAE SUPER., SOCIET. SILESIACAE CULTURAM PATRIAE PROMOVENTIS, SOCIETATUM HISTORICARUM NORIMBERG., MEININGENS., SAXONIAE INFERIORIS, ET SOCIET. ARTIFICUM VRATISLAVIENSIIUM SODALIS.

PARS QUARTA.

LIPSIAE:

APUD F. A. BROCKHAUS.

MDCCCXXXVI.

HORACE BELGICAE

STUDIO ATQUE ORNATI

FRANCIS HOLLANDIAE

FRANCIS HOLLANDIAE

IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR
OMNES EPIGRAMATAE
HOMERICO STYLIS
COMPOSITAE
AUCTORIS
NOMINE
FRANCIS HOLLANDIAE

FRANCIS HOLLANDIAE

FRANCIS HOLLANDIAE
FRANCIS HOLLANDIAE

FRANCIS HOLLANDIAE

CAERL ENDE ELEGAST.

EDIDIT ET ILLUSTRAVIT

HOFFMANN FALLERSLEBENSIS.

L I P S I A E:

APUD F. A. BROCKHAUS.

MDCCCXXXVI.

CARL RICHARD RINGST.

EDDIT ET ALIUTANT

HOTELMAN RALPH RINGST.

LEB RICH.

ALUD R. A. RINGST.

ALUD R.

MAURITIO HAUPT

ET

FERDINANDO WOLF

D. D. D.

MAURITIO HART

ET

FERDINANDO WOLF

B. D. D.

P R A E F A T I O.

Fabulas de rebus gestis Caroli Magni apud Belgas vulgares erant atque pervagatae; quo factum est, ut seculo decimo tertio et quarto talibus de narrationibus carmina componerentur. Quum autem iam ante id tempus eiusdem argumenti fabulae etiam ex Gallia septentrionali allatae essent, non abstinuerunt poetae, quin peregrina potius quam domestica consectantes adventicia illa argumenta carminibus suis celebrarent, sicut poemata de Haimonis filiis, Malaghijs, Oghier van Danemarc, Guerijn van Montglavie etc. talem originem prae se ferunt. Qua de caussa Jacobus de Maerlant ad finem seculi tertii decimi praecipue gallicos poetas odio persequitur perstringitque his versibus (Hor. belg. I, 51.):

die scone walsche valsche poeten,
die meer rimen dan si weten,
belieghen groten Carel vele
in sconen worden ende bispele.

Exhaustis tandem fontibus peregrinis ad domesticos confugere coeperunt, quod decimo quarto demum seculo factum esse videtur; et sic inter cetera etiam fabula de furto Caroli Magni versibus describi coepta est. Erat haec fabula sine dubio perantiqua et tam pervulgata, ut auctor speculi laicorum, cui veritas accuratiorque historiae cogni-

tio cordi erat, eius mentionem facere his verbis non dubitaret (Lekenſpieghel III, 17, 133 – 135.):

men leeft dat Caerle voer ſtelen;
ic leggu dat ſonder helen
dat Caerle noit en ſtal.

Exstat aliud testimonium, quo maior etiam antiquitas huius fabulae efficiatur, licet ipsa patria eius inde colligi non possit. Albericus monachus Cisterciensis, quem dicunt Trium fontium *), et qui vixit medio seculo tertio decimo, in Chronico suo ad annum 788 narrat (Leibnitzii Access. T. II. P. I. p. 120.) „Coniuratio valida facta est ab Austrasiis contra Carolum regem auctore Harderico, qua detecta multi aut membris truncantur, aut exiliantur, itaque aut duo fuerunt Harderici, aut mendacium est quod Amicus scribitur supra interfecisse Hardericum, et, *ut in cantilena dicitur*, ad istam conspiracy cognoscendam Carolus Magnus monitu angeli ivit de nocte furari.“

Germanicum huius argumenti carmen non exstat, neque tamen Alegastus totus evanuit. Narrat de eo Vrouwenlop noster (mortuus Moguntii a. 1317.) fabellam sequentem valde lepidam (ex cod. Colmariensi in Bragur II, 331. 332.):

*) Auctor Chronici Alberico tributi sodalis fuit canonico-rum regularium Sancti Augustini Novi Monasterii (Neuf Moutier) prope urbem Hoiensem dioeceseos Leodiensis, qui vixit circiter annum 1246. (videsis Hamberger, Zuverlässige Nachrichten IV, 381–384). Pro certo tamen affirmari potest, eum vetustiore scriptore, monacho Cisterciensi Alberico, Trium fontium (Trois Fontaines) quem dicunt, dioeceseos Catalaunensis usum fuisse. Is enim Albericus sedecies inter ipsos auctores nominatur, atque adeo ad annum 1100, quo mors Urbani narratur, Chronicon verba profert: *Noster ordo Cisterciensis*. Qua re fieri potuit, ut hoc ipsum Alberici inscriberetur. Cf. Adelung zum Jöcher I, 409.

Algast der wolde rîten
 von sîner bürge dan
 ûf stelen bî den zîten,
 dâ vant er einen alten man
 unde minnesan
 bî einem jungen wîbe.
 vûrbaz begunder îlen,
 wolt schaffen sîne dinc,
 dâ vant er bî der wîlen
 ein alt wîp sunder vröud ursprinc,
 ein jungelinc
 lac bî der reigen tîbe.
 dâ müet den helt, des bin ich wer,
 er stac den alten hîn unde brâht den jungen her.
 alsô volginc der wehsel nâch sînes herzen ger.
 dâ brâht er deme jungen man die jungen.
 die alten zwei die minne verdrôz,
 dâ wurden die zwei jungen
 aller forgen blôz.
 mit wîzen armen einz daz ander umbeflôz:
 sô hât mîn zunge den wehsel clûk besungen.

Aliam consimilem centum fere annos antea prodit au-
 ctor poematis, cui nomen est Titurel (cod. Vind. 2675.
 str. 4150. fol. 122. b; cf. str. 4153. libri impr. a. 1477.
 fol. 202. col. 1.):

ob icht daz vor gedanken
 ist mannes herze helende,
 sô müz iz kunnen wanken
 noch baz dan Elbegast, ob er sô stelende
 was dem vogel eier ûz der brûte.

Ut in poemate nostro, sic etiam in libro qui *Carl Ma-*
gnus appellatur et apud Danos ad hunc usque diem versa-
 tur, fabula illa superest. Cuius libri argumentum secun-
 dum Jacobum Grimm hoc fere est:

Pippino mortuo imperium perturbatur, Carolus in fugam se confert et Ardenae moratur. Nocte quadam ei dormienti Dei angelus apparet et Carole, inquit, surge et vade furatum. Carolo valde admiratione stupenti angelus porro dicit: mitte nuncios ad furem qui Alegastus appellatur, ut tecum sit et te adiuvet in devincendis inimicis tuis. Prima luce Carolus mittit ad Alegastum, qui continuo venit et tamquam commilito ab eo exceptus pro sua parte fidem promittit. Postquam egressi sunt, Carolus Alegasto praecipit, ut se semper pro Carolo Magnum appellet.

Nocte quadam perveniunt ad castellum Tunger, comitis Remfredi proprium. Alegastus Carolum apud suos equos manere iubet, se ipsum comitis furari velle. Tum Carolo ad comitis cubiculum adducto: Insiste, inquit, iuxta lectum, dum revertar. Non procul inde erat stabulum. Equus ab Alegasto attactus hinnit, ita ut comes expergiscatur et agasonem evocet, qui equum invisat. Alegastus per longitudinem in trabe, quae est supra equum, se collocat, ne ab agasone videri possit. Equus hinnit iterum, comes cereum accendi iubet et ipse stabulum ingreditur; quum autem nihil animadvertat, quod equo nocere possit, revertitur et iuxta coniugem recumbens, Audias, inquit, quod tibi aperiam: Carolus Pippini filius in festo natiuitatis domini nuptias celebrabit et nos duodecim coniuravimus de eo hac occasione interficiendo; tum regnum inter nos partiemur et ego rex Tungriae evadam. Uxor eum ab hac re vehementer dehortatur (nusquam autem vocatur Caroli soror) et interrogat: Quomodo sine damno haec omnia perficias? At ille, Audi reliqua, inquit, unusquisque nostrum cultrum in manica sua occultat, quos omnes in eum defigamus. Tum coniux: Quanam caussa tantum nefas facere vultis! pater eius fuit rex et dominus vester, et filio malam refertis gratiam. Quibus au-

ditis comes irascitur et faciem illius pugnis caedit, ut os et nasus sanguinem effundant. Carolus sanguinem omnem digitabulo suo suscipit. Tandem comes et uxor obdormiunt. Alegastus de trabe descendit, prope accedit ad lectum comitis et ensem eius furatur. Tum revertuntur ambo in stabulum. Alegastus sellam equo imponere conatur, quod is non patitur. Carolo autem id faciente insistit equus ut agnus. Tum abeunt et equus Carolum tantum sessorem admittit.

Domi interrogat Alegastum mater Caroli: Cur nominas eum Magnum? Hoc facio propter eos qui eum prodere student, et ei omnia ista narrat. Mater mittit Tivelsburgum, ut Archiepiscopus Carolo nomen Magni confirmet. Quibus factis omnes amici et vasalli invitantur, castellum Eringsborg munitur et solennia regis coronandi splendidissime praeparantur. Veniunt etiam proditores isti duodecim. Solennibus confectis deprehenduntur, cultri inveniuntur, et nemo se defendere potest. Carolus digitabulum profert et Remfredum interrogat: Agnoscisne sanguinem? Proditor obstupescit re detecta. Iudices sententiam dicunt ut quisque in patibulo suspendatur, Carolus autem propter comitis uxorem decollari eos iubet. Provinciae distribuuntur, Alegasto contingit comitis uxor et comitatus Tungerborg.

Grimm fabulam danicam antiquiorem et argumenti dispositione praestantiorem esse existimat quam belgicam, quae tantum ex excerptis van Wyniano libro *Avondstonden* insertis ei nota erat. De indole nostri poematis Grimm nunc meliorem credo habebit opinionem; quod autem ad eius antiquitatem attinet, nihil certi asseverari potest, quum testimonia divulgata non talia sint, ut aliquid evincant. Verba quaedam et genus dicendi multis in locis simplex et populi ingenio respondens vindicant ei antiquitatem satis remotam, fortasse seculum quartum decimum.

Sed plures manus seculi quinti decimi carmen additamentis contaminarunt multumque ei et antiquitatis et pulchritudinis detraxerunt, qua ex re poema magnum detrimentum cepit. Idcirco conatus sum proprietates antiquas quantum fieri potuit restituere (e. g. is mutavi in es, ist in eist *), niemant in niemen).

Poematis nostri usque ad hunc diem, quod valde dolendum est, nulli reperti sunt codices manuscripti; continetur solum in duobus libris seculo quarto decimo typis exaratis, qui inter se haud minus discrepant. Cuius editionis utriusque unum tantum exemplum restat.

I. quod significo X

Die historie van coninck

karel ende van elegast

26. folia in 4° continens in bibliotheca Regia Hagana asservatur, cuius possessor primus fuit C. van Alkemade, tum P. van der Schelling, deinde Jacobus Visser, qui primam de eo notitiam inseruit libro suo mediocri: Naamlyst van Boeken, die in de xvii. Neederl. Prov. geduurende de xv. Eeuw gedrukt zijn (Amsterd. 1767. 4°). bl. 61. Visser typos consimiles esse putat illis quibus liber *Summe le Roy te Delf* 1478 exaratus est. Ego quoque hunc librum, licet ipse non conspexerim, Delphis circa idem tempus impressum esse existimo atque, si accuratius inquireretur, apparituum, hunc ipsum ex officina Gerardi Leeu prodiisse. Numerus versuum a Vissero falso notatur, continet enim poema non 1364, sed 1381. Ex hoc exemplo van Wijn breviarium confecit (Avondstonden I, 308-312.), quod postea Jaco-

*) Quam emendandi rationem uterque liber impressus adiuvat. Sic legitur in X 490 eyft, in B 357. 435. eeft, et cet.

bum Grimm ad dissertationem singularem conscribendam adduxit (Ueber Karl und Elegast im Museum für Alt-deutsche Literatur und Kunst II [1811.], 226–236). Ex eo tempore J. A. Clignett tantum quaedam excerpta notis suis inseruit, quas addidit recensione collectionis fabularum belgicarum, nomine *Esopet* notae, in suis Bijdragen tot de oude Nederlandsche Letterkunde, in's Gravenhage 1819. 8°. — Apographum valde accuratum debeo amicitiae Domini J. T. Bodel Nyenhuis, sub auspiciis clarissimi viri Holtrup ibidem Bibliothecarii confectum. Exemplum genuinam indolem optime profert et antiquam dicendi et scribendi rationem conservat, qua de caussa id in recensione mea maxime secutus sum. Ceterum hoc ipsum non ubique veram lectionem offerre, varietas lectionum comprobabit.

II. signo literae B

B Een schone en ghenuelijcke historie van
den groten koninck karel en de ridd' Elegast

25. folia in 4° continet. In fine pauca adduntur oratione soluta:

Van coninc Karels leue en doecht

In fine legitur:

B Hier eyndet die historie vanden edelen
coninc karel en den vromen ridder Elegast

Asservatur in bibliotheca Regia Berolinensi. Idem est exemplum quod ex bibliotheca Schwarziana (Cat. Bibl. Schw. II, 47. nr. 65.) translatum est in Adelungianam (Cat. Bibl. Adelung. nr. 340). Liber fortuito in Germania inventus multos in errorem induxit, ut germanicam eius originem suspicarentur; e. g. Panzer, Annalen der ältern deutschen Litteratur I, 47. Koch, Compen-

dium der Deutschen Literatur-Geschichte II, 234. et Karl F. A. Scheller, Bücherkunde der Sassisch-Niederdeutschen Sprache 119. nr. 498, qui amore suo erga Saxonem fatuo instigatus inscriptionem *saxonice* expressit. Lectiones signo carentes vel litera **B** signatae ex hoc exemplo sumptae sunt.

Die historie van coninc Carel ende van Elegast.

Een vraie historie ende al waer
mach ic u tellen, hoorter naer.
het was op enen avontstonde
dat Carel slapen begonde
5 tInghelen al opten Rijn.
tlant was al gader sijn,
hi was keiser ende coninc mede.
hoort hier wonder ende waerhede.
wat den coninc daer ghevel,
10 dat weten noch die menighe wel.
tInghelen al daer hi lach,
ende waende opten anderen dach
crone draghen ende houden hof,
om te meerderen sinen lof.
15 doen hi aldaer lach ende sliep,
een heilich inghel aen hem riep,
so dat die coninc wart ontwaken
bi des inghels soete spraken,
ende seide: 'staet op, edel man!
20 doet haestelic uw cleder an,
wapent u ende vaert stelen.
god die hiet mi u bevelen,
die in hemelrike es here,
of ghi verliest lijf ende ere;

- 25 en steeldi in deser nacht niet,
 so es u evel gheschiet,
 ghi sulter omme sterven
 ende uwes levens derven,
 eer emmermeer scheidt dit hof.
 30 nu verwacht u daer of,
 vaert stelen of ghi wilt,
 neemt uwen spere ende uwen schilt,
 wapent u, sit op uw paert
 haestelic ende niet en spaert.
 35 Dat verhoorde die coninc.
 het dochte hem een vreemde dinc,
 want hi daer niemen en sach,
 wat dat roepen bedieden mach.
 hi waendet slapende hebben ghehoort
 40 ende hilt hem niet aen dat woort.
 dinghel, die van gode quam,
 sprac ten coninc als die was gram:
 'staet op, Carel, ende vaert stelen!
 god hiet mi u bevelen
 45 ende ontbiet u te voren,
 anders hebdi uw lijf verloren.'
 Met dien woorden sweech hi,
 ende die coninc riep: 'ay mi!'
 als die fere was vereent.
 50 'wat eist dat dit wonder meent?
 eist alfs ghedroch, dat mi quelt,
 ende dit grote wonder telt?
 ay hemelsche drochtijn,
 wat node soude mi sijn
 55 te stelen? ic ben so rike,
 en es man in aertrike,
 weder coninc noch graven,
 die so rijk sijn van haven,
 si moeten mi sijn onderdaen

- 60 ende te minen diensten staen.
 mijn lant es so groot,
 men vint newers sijns ghenoot.
 tlant es al gader mijn,
 tot Colene opten Rijn
- 65 ende tot Romen voort
 alst den keiser toe behoort.
 Ic ben here, mijn wijf es vrouwe,
 oost toter wilder Dunouwe
 ende west toter wilder se.
- 70 nochtans hebbic goets veel me:
 Galiffien ende Spanghien lant,
 dat ic selve wan metter hant
 ende ic die heidene verdreef,
 dat mi tlant allene bleef.
- 75 wat node soude mi sijn dan
 te stelen? ellendich man!
 waarom ontbiedet mi dit god?
 node brekic sijn ghebot.
 wistic dat hijt mi ontbode,
- 80 en mochts niet gheloven node
 dat mi god den laster onste,
 dat ic te stelen begonste.
 daer hi lach in dit ghepens
 haer ende daer, weder ende ghens,
- 85 so vaecte hem een lettelkijn,
 so datti looc die oghen sijn.
 doe seide dinghel van te voren:
 'wildi gods ghebot verhoren,
 heer coninc, so sidi ontdaen,
- 90 het sal u aen uw leven gaen.'
 dinghel van den paradise
 sprac: 'coninc, doet als die wise,
 vaert stelen ende wert dief.
 al hebdijs nu groot ongherief,

- 95 het sal u namaels wesen lief.
 Met deser talen voer dinghel dan,
 ende Carel hem te segghene began
 van den wonder dat hi hoorde:
 'gods ghebot, sine woorde
 100 en wil ic niet laten achter.
 ic sal dief wesen, al eist lachter,
 al soudic hanghen bi der kele.
 nochtan haddic liever vele,
 dat mi god name ghemene,
 105 dat ic van hem houde te lene,
 beide borch ende lant,
 sonder mijn ridders ghewant,
 ende ic mi moeste ghenere
 metten schilde ende metten spere,
 110 als een die niet en heeft
 ende op die aventure leeft,
 dat ware mijn wille bet,
 dan ic ghevanghen ben int net
 ende ic nu moet stelen varen,
 115 sonder enich sparen
 varen stelen oft god verwerken:
 nu so moeti mi ghesterken.
 Ic woude ic ware uter sale
 sonder niemare ende tale,
 120 ende mi waer ghecoft opten Rijn
 seven borghen van stenen fijn!
 wat sal ic segghen van oneren
 den ridderen ende den heren,
 die hier ligghen in der sale?
 125 wat sal wesen mine tale,
 dat ic in deser duuster nacht
 allene sonder iemens cracht
 moet varen in een lant,
 dat mi es vreemt ende onbecant?'

- 130 met deser talen ghinc hem ghereden
 die coninc Carel ende cleden
 met finen dieren ghewaden,
 als die te stelen was beraden.
 het was altoos fine sede,
- 135 dat men fine wapene dede
 ten bedde daer hi lach,
 het waren die beste die ie man sach.
 als hi aldus ghewapent was,
 ghinc hi door dat pallas.
- 140 daer en was slot noch dore so goet,
 noch poorte, diene wederstoet,
 fine waren teghen hem ontdaen.
 daer hi wilde, mocht hi gaen.
 daer en was niemen diene sach,
- 145 want dat volc al gader lach
 in vasten slape, als god woude;
 dat dedi al door des conincs houde,
 fine hulpe was hem bereet.
 als hi die borchbrugghe leet,
- 150 ghinc die coninc met liste
 toten stalle, aldaer hi wiste
 sijn ors ende sijn ghesmide,
 sonder enich langher bide.
 hi fadelet ende satter boven
- 155 opt ors, dat men mochte loven.
 Doe hi ter poorten ghereden quam,
 sach hi daer ende vernam
 den wachter ende den poortiere,
 die lettelt wisten, dat hiere
- 160 so na hem was metten schilde.
 si sliepen vaste alst god wilde.
 die coninc bete ende ontdoet
 die poorte, die besloten stoet,
 ende leide sijn ors uut

- 165 sonder niemare ende gheluut.
doen sat hi in sijn ghereide
die coninc Carel ende seide:
'god also ghewaerlike
als ghi quaemt tot in aertrike
170 ende wort sone ende vader,
om ons te verlossen alle gader,
dat Adam hadde verloren
ende dat na hem wart gheboren,
ghi liet u aen den cruce slaen,
175 doen u die joden hadden ghevaen;
si staken u met enen spere
ende floeghen u, dies haddi ghere,
dese bitterlike doot
ontfincti here door onse noot.
180 also waerlic, alst was waer,
.
ende ghi here Lazaruse,
daer hi lach in sine cluse,
verwecket here van der doot,
185 ende van den stenen maket broot
ende van den water wijn:
so moeti in mijn gheleide sijn
in desen demsteren nacht,
ende verbaert aen mi uw cracht.
190 ootmoedich god ende vader,
aen u keric mi alle gader.'
hi was in vele ghedochte,
waer hi best henen varen mochte,
daer hi stelens soude beghinnen.
195 doe quam hi in een wout binnen
Carel die edel man,
dat niet verre en stont van dan,
doen hi quam ghereden daer,
die mane scheen seer claer,

- 200 die sterren lichten aen den trone,
 tweder was claer ende scone.
 Dus pensde die coninc:
 'ic was ghewone voor alle dinc
 dieve te hatene, daer icse wiste,
 205 die den lieden met liste
 haer goet stelen ende roven:
 nu mach ic hem wel gheloven,
 die leven bi der aventuren.
 si weten wel, dat si verburen
 210 lijf ende goet; mach mense vaen,
 men doetse hanghen ende thoofst af slaen
 ofte sterven argher doot.
 haren anxte es dicke groot.
 nemmermeer en ghevalt mi dat,
 215 dat ic man door cleinen scat
 sterven doe in al mijn leven.
 ic hebbe Elegast verdreven
 om cleine sake uut minen lande,
 die dicke set sijn lijf te pande
 220 omt goet, daer hi bi leeft.
 ic wane, hi dicke sorghe heeft,
 hi en heeft lant noch leen,
 noch ander toeverlaet gheen,
 dan hi met stelen can bejaghen,
 225 daer op moet hi hem ontdraghen.
 ic nam hem tlant, des was hi here,
 dat mach hem nu wel rouwen sere,
 beide borch ende lant.
 des was ic harde onbecant,
 230 want hi hadde in siere scaren,
 die met hem onthouden waren,
 ridders, serianten een ghetal,
 die ic heb onterft al
 beide van lande ende van goede;

- 235 nu volghen si hem al door armoede.
 ic en laetse niwers gheduren;
 diese onthilde, ic daden verburen
 beide borch ende leen.
 hi en hevet toeverlaet gheen;
 240 hi moet hem al onthouden
 in wildernissen ende in wouden
 ende moet allene bejaghen,
 daer si hem alle op ontdraghen.
 mer so vele effer an,
 245 hi en steelt ghenen armen man,
 die bi siere pinen leeft.
 dat pelgrim ofte coopman heeft,
 laet hi hem ghebruken wel,
 mer hi en versekert niemen el.
 250 biscoppen ende canoniken,
 abden ende moniken,
 dekenen ende papen,
 daer hise can betrapen,
 comen si in siere vaerde,
 255 hi neemt hem mulen ende paerde,
 ende steectse uut haren ghereide,
 dat si vallen op die heide,
 ende neemt hem met siere cracht
 al dat si daer hebben bracht,
 260 silver, cleder facelment.
 dus bejaecht hi hem omtrent,
 daer hi die rike lieden weet;
 hi neemt hem haren scat ghereet,
 beide silver ende gout.
 265 sinen list es menichsout,
 niemen en kannen ghevaen.
 nochtan heester om ghedaen
 menich man sine cracht.
 ic woudic nu in deser nacht

- 270 sijn gheselle mochte wesen.
 ay here god, helpt mi tot desen!
 Met deser talen voer hi voort
 die coninc ende heeft verhoort,
 hoe een ridder quam ghevaren
 275 in den selven ghebaren
 als die riden wil verholen,
 met wapenen swart als colen;
 swart was helm ende schilt,
 die hi aen den hals hilt;
 280 finen halsberch mochtmen loven;
 swart was den wapenroc daer boven;
 swart was dors, daer hi op sat,
 ende quam enen sonderlinghen pat
 dwers riden door den woude.
 285 alsen die coninc ghemoeten soude,
 segghende hi hem ende was in vare
 ende waende dat die duvel ware,
 om dat hi was so swart al;
 den riken god hi hem beval.
 290 hi pensde in finen moet:
 'ghevalt mi quaet ofte goet,
 en vlie te nacht door desen,
 ic sal der aventuren ghenesen.
 nochtan wetic te voren wel,
 295 tes die duvel ende niemen el.
 waer hi van gods halven iet,
 hi en ware so swart niet.
 tes al swart, paert ende man,
 al dat icker aen ghemerken can.
 300 ic duchte, dat mi toren naket.
 ic bidde gode, dat hi waket,
 dat dese mi niet en schende.'
 ende als hi bet quam ghehende,
 segghende hi hem ende was in vare,

- 305 ende waende dat die duvel ware.
 ende die swarte ridder heeft vernomen
 den coninc teghen hem comen.
 doe pensde hi in sinen sin:
 'dese es verdooft hier in
 310 ende hevet sinen wech verloren.
 ic wil dat aen hem verhoren.
 hi salder laten die wapen sine,
 die die beste sijn in schine,
 die ic in seven jaren sach,
 315 si verlichten als den dach
 van stenen ende goude.
 wanen quam hi in den woude?
 ten was noit arm man,
 die fulke wapen droech an
 320 ende sulc ors hadde bescreden,
 so sterc ende so scoon van leden.'
 Doen si quamen te ghemoeten,
 leden si al sonder groeten.
 deen besach den anderen wel,
 325 mer si en seiden niet el.
 als hi den coninc was leden,
 diet swarte ors hadde bescreden,
 hilt hi stille ende dochte,
 'wie die ander wesen mochte,
 330 waarom dat hi aldus lijt
 ende siere talen aldus vermijdt,
 datti mi niet en groete,
 doen hi mi ghemoete,
 ende om gheen dinc en vraghet;
 335 ic wane dat hi quaet jaghet.
 waer ic seker van dien,
 dat hi quame om verspien,
 datti mi ofte mine
 brenghen wilde in pine

- 340 teghen den coninc die ic ontrade,
 hi en lede te nacht sonder scade.
 wat node soude hi jaghen
 achter boschen ende hagen,
 oft mi niet en sochte?
- 345 bi den here die mi ghewrochte!
 hine ontrijt mi te nacht.
 ic sal proeven sine cracht,
 ic willen spreken ende kinnen,
 hi mach sulc sijn. ic sal winnen
- 350 sijn ors ende dat hi hevet an,
 ende doen hem met lachter keren dan.
 hi es hier comen als een domme.
 met dien warp hi sijn ors omme
 ende volchde den coninc naer.
- 355 doen hien achterhaelde daer,
 riep hi lude: 'ridder, ontbijt!
 waer na eist, dat ghi rijt?
 ic wil weten, wat ghi hier soect
 ende jaecht ende roect?
- 360 eer ghi mi ontrijt van hier,
 al waerdi noch so fier
 ende so diere uwer tale,
 berechtes mi, so doedi wale.
 ic wil weten, wie ghi sijt,
- 365 ende waer ghi vaert op dese tijt,
 ende hoe dat uw vader hiet,
 en machs u verlaten niet.'
 Doen antwoorde die coninc:
 'ghi vraghet mi so menich dinc,
- 370 en wistu hoe berechten.
 ic hebbe liever, dat wi vechten,
 dan ict u seide bi bedwanghe.
 so haddic gheleest veel te langhe,
 dat mi een man dwinghen soude

- 375 van dinghen, die ic niet en woude
 berechten, ten ware mi lief.
 coomter mi goet af of meskief,
 wi sullen desen strijt nu scheiden
 ende becorten tuschen ons beiden.'
- 380 des conincs schilt was verdeckt,
 hi en wildes niet voeren ontdeckt
 om teiken datter ane stoet;
 hi en wilde niet, dat men waer vroet,
 dat hi ware die coninc.
- 385 si worpen omme met deser dinc
 haer orsen sterc ende snel.
 si waren beide ghewapent wel,
 hare speren waren sterc.
 si versaemden in een perc
- 390 met sulken nide onder hem tween,
 dat dorfen boghen over haer been.
 manlic vinghen si ten swaerde,
 als die vechtens begaerde.
 si vochten een langhe wile,
- 395 dat men gaen mochte een mile.
 die swarte was sterc ende snel
 ende sine joesten waren fel,
 so dat die coninc was in vare
 ende waende, dat die duvel ware.
- 400 hi floech den swarten opten schilt,
 dien hi manlic voor hem hilt,
 dat hi in tween stucken vlooch,
 oft ware een lindenloof.
 die swarte floech den coninc weder.
- 405 die swaerde ghinghen op ende neder
 op die helme, op die maelghien,
 datter menighe moeste faelghien.
 daer en was halsberch gheen so goet,
 daer en dranc dore dat rode bloet

- 410 door die maelghien uter huut.
 daer was van slaghen groot ghelut.
 die spaenderen van den schilde vloghen,
 die helmen op haer hoofde boghen
 vol van scaerden ende van vlegghen,
 415 so scarp waren der swaerden egghen.
 Die coninc pensde in sinen moet:
 'dese es ter wapene goet.
 sal ic liden mijns namen,
 ic souts mi ewelic scamen,
 420 nemmermeer en ghecreech ic ere.'
 doe floech hi enen slach so sere
 opten swarten, die voor hem helt,
 dat hien manlic hadde ghevelt
 ende van den orse tumelen dede.
 425 tuschen hem beiden en was ghene vrede.
 ende die swarte floech opten here
 ende floech enen slach so sere
 opten helm, dat hi booch
 ende tswaert in twe stucken vlooch:
 430 so anxtelic was die slach.
 als dat die swarte sach,
 datti sijn swaert hadde verloren:
 'tfi dat ic ie was gheboren!
 pensde hi in sinen moet,
 435 'dat ic leve, waer toe eist goet?
 en hadde noit goet gheval
 noch nemmermeer hebben en sal.
 waer mede sal ic mi nu verweren?
 en prise mijn lijf niet twe peren,
 440 want ic ben idelre hande.'
 doe docht den coninc scande,
 op enen te slane, die voor hem helt.
 doe hi sach ligghen tswaert opt velt
 in twe stucken ghebroken,

- 445 pensdi: 'en es niet ghewroken,
 die enen wille slaen of deren,
 die hem niet en can gheweren.'
 dus hilden si stille int wout;
 haer ghepens was menichfout,
 450 deen wie dander wesen mochte.
 'bi den here die mi ghewrochte!'
- sprac Carel die coninc,
 'ghi en berecht mi een dinc,
 heer ridder, des ic u vraghe,
 455 ghi hebt gheleest al uw daghe,
 hoe ghi hiet of wie ghi sijt,
 ende laet ons corten desen strijt.
 mach ic met eren liden,
 ic sal u henen laten riden,
 460 als ic uwen name weet.'
 die swarte sprac: 'ic ben bereet,
 in dien dat ghi mi maket vroet,
 wat nootfaken dat u doet,
 dat ghi hier quaemt te nacht,
 465 ende wiens toren dat ghi wacht.'
 doe seide Carel die edel man:
 'secht mi tierst, ic seggu dan,
 wat ic hier soeke ende jaghe.
 en darf niet riden bi daghe.
 470 ten es sonder nootfakē niet,
 dat ghi mi dus ghewapent siet.
 ic sal u segghen, hoet coomt,
 als ghi mi uwen name noemt.
 dies sijt seker ende vast.'
 475 'heer,' antwoorde Elegast
 die ridder ende sprac saen:
 'ten es mi ten beste niet vergaen.
 ic hebbe goet ende lant verloren,
 dat ic hadde hier te voren,

- 480 bi onghevalle, als menich doet.
 soudict u al maken vroet,
 hoe mine saken comen sijn,
 eer ic u gheseide den sijn,
 het soude u dinken veel te lanc.
- 485 mijn gheluc es so cranc.
 als dit die coninc verstoet,
 was hi blide in sinen moet,
 als haddet al gheweest sijn
 tgoet, dat vloit opten Rijn.
- 490 hi seide: 'ridder, eist u bequame,
 nu segghet mi uwen name,
 ende hoe ghi u gheneert.
 bi al dat god hevet weert
 ende bi hem selven te voren,
- 495 van mi en hebdi ghenen toren!
 ic sal u so vele berechten,
 vraechdijs mi, sonder vechten
 ende sonder evelen moet,
 in dien dat ghi mi maket vroet.' —
- 500 'nu sijts seker ende vast,
 here, ic hete Elegast,
 en wil u niet helen.
 daer ic bi leve, moet ic stelen.
 mer so vele effer an,
- 505 en steels ghenen armen man,
 die bi siere pine leeft.
 dat pelgrim ofte coopman heeft,
 dies laet ic hem ghebruken wel,
 mer ic en versaker niemen el.
- 510 sint dat ic was gheboren
 ende ic mijn goet hadde verloren,
 daer ic bi soude leven,
 ende mi die coninc hadde verdreven
 Carel uut minen lande,

- 515 ic salt segghen, al eist scande,
 so hebbic mi onthouden
 in wildernissen ende in wouden.
 daer si twalef bi leven,
 moeten rike lieden gheven,
 520 biscoppen ende canoniken,
 abden ende moniken,
 dekenen ende papen.
 waer icse can betrapen,
 ic neme haer goet met liste.
 525 en weet so vasten kiste,
 weet icker goet in,
 ic brenct in mijn ghewin
 ende onder mine ghesellen.
 wat soudicker meer af tellen?
 530 mijn list es menichfout.
 mine ghesellen sijn int wout,
 ende ic voer uut om aventure
 ende heb vonden ene sure,
 want ic heb mijn swaert verloren,
 535 en coeser gheen have voren
 ende ict weder hadde gheheel.
 der slaghen hebbic ooc een deel
 meer dan ic ie ghewan
 op enen nacht van enen man.' —
 540 'Nu secht mi ridder, hoe ghi heet
 ende die ghene die u veet.
 es hi van sulker machte,
 dat ghi riden moet bi nachte?
 en condise niet ghematen
 545 die ghene, die u haten?
 ghi sijt ter wapene so goet.'
 die coninc pensde in sinen moet:
 'god heeft mijn bede ghehoort,
 nu moeti mi beraden voort.

- 550 dit es die man die ic begaerde
 boven alle, die leven op daerde,
 mede te varen op desen nacht.
 god heefden mi te pointe bracht.
 nu moet ic lieghen door den noot.
- 555 bi den here die mi gheboot!’
 sprac die coninc tot Elegast,
 ‘aen mi hebdi gheleide vast,
 gheftade vrient ende vrede.
 ic sal u segghen mine sede.
- 560 wat helpt vrienden verholen?
 ic heb so vele goets ghestolen,
 waer ic metter helft ghevaen,
 men liet mi waerlic niet ontgaen
 om mijn ghewichte van goude root.
- 565 mer het dede mi den noot.
 noot breket alle strijt.’ —
 ‘nu segghet mi, ridder, wie ghi sijt?’ —
 ‘ic sal u segghen minen name,’
 sprac die coninc, ‘eist u bequame.
- 570 ic ben ghehieten Adelbrecht,
 ic pleghe te stelen over recht
 in kerken ende in clusen
 ende in alle godshusen.
 ic stele alderhande sake,
- 575 en late niemen met ghemake,
 den riken noch den armen.
 ic en achte niet op haer carmen.
 en weet ghenen armen man,
 daer ic mijn ghewin weet an,
- 580 en naem hem liever sine have,
 dan ic hem die mine gave.
 aldus hebbic mi ontdraghen
 ende hebbe gheleit nauwe laghen
 om enen scat, die ic weet.

- 585 mi fouts wesen wel ghereet,
 eer emmermeer morghen vroe,
 haddicker goede helpe toe,
 also vele als ics rochte
 ende mijn paert draghen mochte.
- 590 die scat es qualic ghewonnen.
 god en fouts ons niet veronnen,
 al hadden wijs een deel.
 die scat leit in een casteel,
 daer mi die wegghen sijn cont.
- 595 al hadden wijs vijfhondert pont,
 ten mochten niet deren,
 dat wi van den finen teren.
 nu secht mi, ridder, of ghi te nacht
 wilt wesen gheselle in mijn bejacht?
- 600 dat wi te hoop sullen bejaghen,
 sullen wi berghen tot sal daghen.
 dan sal ic deilen ende ghi sult kiezen;
 dies achtergaet, moet verliesen.
 Elegast seide: 'waer leit den scat?
- 605 lieve gheselle, secht mi dat.
 eer ic vare, wil ics wesen vroet,
 oft ic en volghe u niet enen voet.'
 doen seide Carel die edel man:
 'ic salt u berechten dan.
- 610 die coninc heeft so groten scat,
 het mochten lettelt deren dat
 van finen scatte daer hi legghet?
 als die coninc segghet,
 datti hem selven stelen wille,
- 615 Elegast en sweech niet stille,
 hi seide: 'dat moet mi god verbieden!
 si en leven niet, diet mi rieden,
 dat ic den coninc dade scade.
 al heeft hi mi bi quaden rade

- 620 mijn goet ghenomen ende verdreven,
 ic sal hem al mijn leven
 goet vrient sijn na miere macht;
 in sijn scade en coom ic te nacht,
 want hi es gherechtich here.
- 625 dade ic hem anders dan ere,
 ic mochts mi scamen voor gode,
 men mochts mi gheraden node.
 Als dit die coninc verstoet,
 was hi blide in sinen moet,
- 630 dat hem Elegast die dief
 goet onste ende hadde lief.
 hi pensde, mocti keren
 behouden fiere eren,
 hi souden goets so vele gheven,
- 635 hi souder met eren sijn daech op leven
 sonder stelen ende roven.
 des mochtmen hem gheloven.
 na dien ghepense daer hi in was,
 vraechdi Elegaste das,
- 640 oft hien iewers wilde leiden,
 daer si tgoet onder hem beiden
 mochten bejaghen op dien nacht,
 hi deder toe sijn beste cracht
 gaerne ende sijn behendichede,
- 645 woude hi hem laten varen mede.
 Elegast seide: 'ja ic, gherne;
 men weet niet, ghi secht in scherne.
 tEggherics van Egghermonde,
 daer moghen wi stelen sonder sonde,
- 650 die des conincs suster heeft.
 het es scade dat hi leeft.
 hi heeft den menighen verraden
 ende ghebrocht in groter scaden,
 ende ooc mede sinen here

- 655 soudi nemen lijf ende ere,
mocht na finen wille gaen,
dat hebbic wel verstaen.
nochtan houti van den coninc
lant ende fant ende menich dinc,
660 beide borch ende leen.
al en haddi toeverlaet anders gheen,
het mochten lettelt deren,
dat wi van den finen teren.
daer sullen wi varen, eist uw wille.
665 die coninc pensde ende sweech al stille
na dat daer gheschepen stoet,
dat daer ware stelen goet.
al hadden sijn suster ghevanghen,
si souden node laten hanghen.
670 dus droeghen si over een,
daer te varen onder hem tweën,
te stelen Eggherics scat.
die coninc hem niet en vergat.
Si quamen ghereden op een velt
675 op haer orsen wel ghestelt.
daer vonden si een ploech staen.
die coninc bete neder saen
ende Elegast reet voren,
daer si den wech hadden vercoren.
680 die coninc nam tcouter in die hant,
dat hi aen die ploech vant.
hi pensde in finen moet:
‘dit es ten ambochte goet.
die graven wil in borghen,
685 hi moeder hem toe besorghen
fulke dinc als hem bedorste.’
doe sat hi op al sonder vorste
ende volchde Elegaste
na met sporen vaste,

- 690 die een lettel was voren.
 verstaet wel, so moochdi horen.
 doen si quamen voor die veste,
 die de schoonste was ende die beste,
 die iewers stoet opten Rijn,
- 695 Elegast sprac: 'hier willet sijn.
 nu siet', seidi, 'Adelbrecht,
 wat dinct u ghedaen te recht?
 ic wil werken bi uwen rade;
 mi ware leet, gheschiede u scade,
- 700 dat men mochte segghen dan,
 het quam al bi desen man.'
 die coninc antwoorde na dier talen;
 'en quam noit binnen der salen
 noch in den hove, daer ic weet,
- 705 het soude mi wesen onghereet,
 soudicker nu binnen gaen.
 aen u selven moet al staen.'
 Elegast seide: 'tes mi lief.
 fidi een behendich dief,
- 710 dat sal ic cortelic verstaen.
 laet ons een gat maken gaen
 in den muur ter goeder ure,
 daer wi moghen crupen dure.'
 dit loveden si beide wel.
- 715 si bonden haer orsen snel
 ende ghinghen ten mure sonder gheluut,
 Elegast die trac een iser uut,
 daer hi den muur met soude picken.
 doe began die coninc te tricken
- 720 tcouter voort van der ploech.
 doe stont Elegast ende loech
 ende vraechde, waer hijt dede maken;
 'constic smeesters huus gheraken,
 ic dede maken sulc een;

- 725 dusghedaen en sach ic noit gheen
 besighen tot sulken sticken,
 daer men mede door soude picken.
 die coninc sprac: 'het mach wel sijn.
 ic quam ghevaren opten Rijn,
 730 dies es leden die derde dach,
 dat ic voer om mijn bejach,
 daer moestic mijn iser laten,
 het ontviel mi opter straten,
 daer men mi volchde achter;
 735 en dorste niet keren door den lachter,
 dus was ic mijns ifers ane,
 ende dit nam ic bi der mane,
 daer ict vant aen een ploech.'
 Elegast sprac: 'het es goet ghenoech,
 740 moghen wi daer te pointe in gheraken.
 hier na doet een ander maken.'
 si lieten die tale, si maecten tgat.
 Elegaste voechdet bat,
 dat hi daer toe dede sine lede,
 745 dant den coninc Carel dede.
 al was hi groot ende sterc,
 hi en conste niet sulc werc.
 doen si tgat van den mure
 hadden bracht al dure
 750 ende si daer in souden gaen,
 Elegast sprac: 'ghi sult ontfaen
 hier buten dat ic u sal brenghen.'
 hi en woudes niet ghehenghen,
 dat die coninc binnen quame,
 755 so sere ontfach hi hem der onvrane,
 hi en dochten gheen behendich dief,
 nochtan woudi leet ende lief
 met hem deilen ende sijn ghewin.
 die coninc bleef buten, Elegast ghinc in,

- 760 Elegast conste behendichede,
 die hi proefde ter menigher stede,
 hi was minlic ende mate.
 hi trac een cruut uut enen gate
 ende deet binnen sinen mont.
- 765 die sulc een hadde, hi verstont
 wat hanen craien ende honden bilen,
 doen verstont hi ter wilen
 aen enen hane, aen enen hont,
 ende seiden, dat die coninc stont
- 770 buten den hove, in haer latijn.
 Elegast sprac: 'hoe mach dit sijn?
 soude die coninc sijn hier voren,
 ic duchte, dat mi naket toren.
 ic ben verraden na mijn ghedochte,
- 775 oft mi verleit nu alfs ghedrochte.'
 Elegast ghinc daer hi den coninc liet
 ter stede, daer hi van hem schiet
 ende seide hem, wat hi hadde verstaen,
 hem en bedroghe sijn waen
- 780 beide aen hanen ende aen honden, 3
 diet in haren latine vonden, 4
 dat die coninc ware daer, 1
 mer hi en wiste niet hoe naer, 2
 doen seide Carel die edel man:
- 785 'wie hevet u gheseit dan,
 wat soude die coninc hier doen?
 soudi gheloven aen een hoen
 oft dat een hont bast?
 so en es uw ghelove niet vast.
- 790 mi dinct dat ghi mi saghen telt.
 waer toe eist goet, dat ghi mi quelt?
 uw ghelove en es niet vast.'
 'nu hoort,' sprac Elegast.
 hi stac den coninc in den mont

- 795 een cruut, dat daer voor hem stont,
 ende seide: 'nu suldi verstaen,
 so ic te voren hebbe ghedaen.'
 echter craide die hane ende sede,
 also als hi te voren dede,
 800 dat die coninc ware daer,
 mer hi en wiste niet hoe naer.
 'gheselle, wat die hane crait,
 ic wilde mijn kele windewait,
 en es die coninc niet hier bi.'
 805 doe seide Carel: 'tfi!
 gheselle, sidi vervaert?
 ic waende, dat ghi coender waert.
 doet dat ghi seit. laet ons gaen,
 al soude men ons heden vaen.'
 810 Elegast sprac: 'ic fals beghinnen.
 laet sien, wat suldi daer aen winnen.'
 Elegast eiste sijn cruut weder.
 die coninc socht op ende neder
 weder in sinen monde,
 815 mer hi verlooft ter stonde,
 hi en mochts vinden niet.
 die coninc sprac: 'wats mi gheschiet?
 mi dinct, ic heb mijn cruut verloren,
 dat ic hadde hier te voren
 820 beloken tuschen minen tanden.
 bi miere wet, dat mach mi anden.'
 Doe loech Elegast echt
 ende seide: 'steeldi over recht?
 hoe coomt, dat men u niet en vaet
 825 telken als ghi stelen gaet?
 dat ghi leeft es wonder groot,
 ghi en waert langhe wile doot,
 gheselle,' seit hi onverholen,
 'ic heb uw cruut ghestolen,

- 830 ghi en weet van stelen niet een haer.
 die coninc pensde: 'ghi secht waer.'
 metten lieten si die tale,
 gode beval hi altemale,
 dat hien moeste borghen.
- 835 een deel was hi in forghen,
 nochtans consti behendichede,
 daer hi alle die ghene mede
 slapen dede van dier sale
 ende ontfloot dan altemale
- 840 sloten, die men met slotelen floot,
 waren si cleine ofte groot,
 ende ghinc ten scatte daer hi lach,
 eert iemen hoorde ofte sach,
 ende haelde ende brochte
- 845 also vele, als hem goet dochte.
 doen wilde Carel van danen riden,
 Elegast die hiet hem ontbiden.
 hi soude om enen sadel gaen,
 die in die camer ware ghestaen,
- 850 daer Eggheric ende sijn wijf in lach,
 die scoonste die noit man sach.
 hi en leeft niet, die u gheseide
 die verweentheit van den ghereide,
 ende ooc aen dat voorboech
- 855 es te prisene ghenoech.
 daer hanghen aen hondert schellen groot,
 die alle sijn van goude root
 ende clinken als Eggheric rijt.
 'gheselle, doet wel ende ontbijt!
- 860 ic sal hem sinen sadel stelen,
 al soudic hanghen bi der kelen.'
 Dit was den coninc onbequame,
 hi hadde eer ontbeert der vrame
 van den sadel ende tghewin,

- 865 dan Elegast keerde weder in.
 als Elegast quam ten ghereide,
 daer ic heden eer af seide,
 gaven die schellen sulc enen clanc,
 datter Eggheric bi ontspranc
 870 uut sinen slape ende seide:
 'wie es daer te minen ghereide?'
 hi woude trecken sijn sweert,
 haddet die vrouwe niet gheweert,
 die hem seide ende vraghede,
 875 wat ware dat hi jaghede,
 oft hem alven wilden verleiden.
 si namt swaert al metter scheiden
 ende seide: 'daer en mach niemen in
 comen sijn meer noch min.
 880 tes ander dinc, dat u deert.'
 si bemaende ende besweert,
 dat hi haer seide sijn ghedochte,
 waer bi dat hi niet en mochte
 slapen binnen drien nachten,
 885 dat si conste ghewachten,
 noch eten binnen drien daghen.
 dit began si hem te vraghen.
 vrouwenlist es menichfout,
 sijn si jonc, sijn si out.
 890 so langhe lach si hem an,
 dat hi haer te segghen began,
 dat hi des conincs doot hadde ghesworen;
 ende die dit te doen waren vercoren,
 souden cortelike comen.
 895 hi ghincse haer bi namen noemen,
 hoe si hieten, wie si waren,
 die den coninc wilden daren.
 Dit hoorde al Elegast
 ende hilt int herte vast.

- 900 hi pensde, hi sout brenghen voort = 903
 die ondaet ende die valsche moort.
 si seide: 'mi waer liever vele,
 dat men u hinghe bi der kele,
 dan ic dat ghedoghen soude.'
- 905 ende Eggheric floech so houde
 die vrouwe voor nase ende mont,
 dat haer tbloet ter stont
 ter nase ende te monde uutbrac.
 si rechte haer op ende stac
- 910 haer aenschijn over tbeddeboom.
 Elegast die nam dies goom
 ende croper lifelike toe.
 in finen rechten hantscoe
 ontfinc hijt bloet van der vrouwen,
- 915 om dat hijt wilde scouwen
 ende den coninc doen brenghen voren,
 dat hi hem wachte voor den toren.
 doe seide Elegast een ghebede,
 daer hi alle die ghene mede
- 920 slapen dede die daer waren,
 ende sprac sijn woort sonder vervaren,
 dat si beide sliepen vast.
 doen ontfal hem Elegast
 finen sadel ende sijn swaert,
- 925 dat hi lief hadde ende waert,
 ende maecte hem siere vaerde
 buten den hove tfinen paerde
 toten coninc, die sere verdochte
 al omt goet, dat Elegast brochte.
- 930 hine hadder niet langher ghestaen,
 hadt na hem moghen gaen:
 so sere was hi vererret.
 hi vraechde, waer hi had ghemerret.
 Elegast seide: 'ten es mijn scult niet.

- 935 bi al dat god leven liet,
 tes wonder dat mijt hert niet en breect
 van den rouwe dier inne steect.
 si en breect nemmermeer
 door rouwe noch door seer,
 940 dies ben ic seker te voren,
 si heeft so groten toren.
 gheselle,' seidi, 'dits tghereide,
 daer ic u heden af seide.
 dit hout, ic sal gaen
 945 Eggheric sijn hooft af slaen
 of doden met enen cnive,
 daer hi leit bi sinen wive.
 dat en lietic om al dat gout,
 dat die warelt inne hout.
 950 ic sal wederkeren schiere.'
 doe bemaenden die coninc diere,
 dat hi hem seide door wat sake
 hi ware so sere tonghemake:
 'en fidi niet al ghesont
 955 ende hebt wel tien hondert pont,
 ende tghereide daer ghi om ghinct?'
 'ay heer, het es al ander dinc,
 dat miere herten deert
 ende minen droeven sin verteert.
 960 ic heb minen heer verloren.
 ic hadde toeverlaet te voren,
 te comene te minen goede
 ende te verwinnen mijn armoede.
 mijn heer sal sterven morghen vroe,
 965 ic mach u segghen hoe.
 Eggheric heeft sinen doot ghesworen.'
 doen wiste Carel wel te voren,
 dat hem god te stelen ontboot,
 om hem te bescudden van der doot.

- 970 hi dankes ootmoedelike
gode den here van hemelrike.
Doe antwoorde die coninc saen:
'hoe so waendi dan tontgaen,
of ghien staect met enen cnive,
975 daer hi leit bi sinen wive?
thof soude verstormen al,
ghi en hat meer dan gheval.
ghi sout saen hebben vercocht
ende uw lijf ten ende brocht,
980 soudi u werpen in den noot.
sterft die coninc so es hi doot,
wat talen souder af wesen,
ghi sout des rouwen ghenesen.
dit seidi door behendichede,
985 om Elegast te proeven mede.
nochtan wasser een ander an:
hi hadde gherne gheweest van dan,
tlanghe letten was hem leet.
Elegast antwoorde ghereet:
990 'bi al dat god leven liet,
en waerdi mijn gheselle niet,
ten bleve te nacht onghewroken,
dat ghi hebt so na ghesproken
den coninc Carel minen here,
995 die waerdich es alder ere.
bi den here die mi ghewrochte!
ic sal vorderen mijn ghedochte
ende wreken minen toren;
sconincs doot es ghesworen.
1000 eer ic van der borch scheide,
gaet mi te lieve of te leide.'
die coninc pensde: dits mijn vrient.
al heb ics qualic op hem verdient,
ic salt beteren, mach ic leven,

- 1005 hi sal verwinnen al sijn sneven.
 ‘gheselle, ic sal u wisen bet,
 hoe ghien brenghen sult int net,
 Eggherike van Egghermonde.
 rijt in der morghenstonde
- 1010 toten coninc, daer ghien vint.
 vertelt hem ende ontbint
 die ondaet ende die moort.
 als hi sal horen uw woort,
 ghi sulter bi versoenen al,
- 1015 uw loon en sal niet wesen smal:
 ghi moghet riden bi siere siden
 alle uw daghe ende uw tiden,
 of ghi sijn broeder waert,
 so langhe als u god ghespaert.’
- 1020 Elegast seide: ‘wat mijns gheschiet,
 en come voor den coninc niet.
 die coninc es te mi so gram,
 om dat ic hem eens nam
 van sinen scatte sulke scaerden,
- 1025 dat cume ghedroeck twe paerden.
 ic en come niet daer hi mi saghe
 noch bi nachte noch bi daghe.
 dats pine ende teghenspoet.’
 ‘wil ic u segghen, wat ghi doet,’
- 1030 sprac Carel die edel man.
 ‘rijt wech in uwen dan,
 daer ghi liet uw ghesellen.
 nu sal ic u vertellen:
 voert voor u ons bejach;
- 1035 tot morghen opten dach
 dan deilen wi met ghemake.
 ic sal bode sijn van der sake
 toten coninc daer icken weet.
 floech men hem doot, het waer mi leet.’

- 1040 Met deser talen dat si schieden.
 Elegast voer tot finen lieden,
 daer hise liet in den dan,
 ende Carel die edel man
 voer tInghelen in sijn casteel.
- 1045 | sijn herte was sonder riveel,
 datten die gheen wilde verraden,
 die hem soude staen in staden,
 soude recht na rechte gaen.
 noch stont die poorte ontdaen
- 1050 | ende sine lieden sliepen alle.
 hi bant dors opten stalle
 ende ghinc ter camere daer hi lach,
 eert iemen hoorde ofte sach.
 hi hadde sijn wapen af ghedaen.
- 1055 so was die wachter ghestaen
 ter hogher tinnen ende blies den dach,
 die men scone verbaren sach.
 doen wart ontwaken menich man,
 dien god den slaep sende an,
- 1060 doe die coninc stelen voer,
 dat was hem een scone voer.
 doen sende Carel die coninc
 om enen finen camerlinc
 ende om finen verholen raet,
- 1065 ende seide, hoet met hem staet,
 dat hi wiste wel te voren,
 dat sine doot ware ghesworen
 van Eggheric van Egghermonde,
 die comen sal in corter stonde
- 1070 | met alder macht van den lande,
 om hem te doene scande
 als te nemen sijn leven,
 dat si hem goeden raet gheven,
 dat hi behoude sijn ere

- 1075 | ende dat door haren gherechten here.
 Doe seide die hertoghe van Bayvier:
 'laetse comen, si vinden ons hier.
 het sal den menighen costen tleven,
 ic sal ons goeden raet gheven.
- 1080 hier es menich sterc Vransoys,
 uut Vrancrijc ende Bollonoys
 menich ridder, menich seriant,
 die met u quamen hier int lant.
 si sullen hem wapenen altemale
- 1085 ende trecken in die hoghe sale,
 ende ghi selve, heer coninc,
 sult ghewapent staen in den rinc.
 die u daer slaen wil of deren,
 wi sullen wel weren,
- 1090 tbloet sal hem lopen ter sporen
 ende Eggheric als te voren.'
 desen raet dochten goet.
 si wapenden hem metter spoet
 alle die daer toe dochten
- 1095 | ende wapenen draghen mochten.
 beide klein ende groot,
 si dughteden swaren wederstoot.
 Eggheric was van groter macht,
 ende alle die hadden cracht
- 1100 weder ende opten Rijn
 wouden in fiere hulpe sijn.
 men dede ter poorte seltich man
 ghewapent ende halsberch an.
 doen Eggherics lieden quamen ghevaren
- 1105 in sconincs hove met scaren,
 ontdede men die poorte wide
 ende lietse alle door liden.
 doen si quamen int hof,
 dede men haer cleder of.

- 1110 men vant naest haren live
 witte halsberghe, scarpe cnive.
 die ondaet was openbaer.
 men leitse ghevanghen daer
 altemet dat si quamen,
 1115 tot dat mense hadde benamen.
 Eggheric quam ghevaren
 al metter lester scaren,
 daer alle die moort ane stoet.
 doe hi ghebeet was te voet
 1120 ende waende gaen in die sale,
 floot men die poorten te male.
 men vinken als men dander dede.
 men vant ghewapent sine lede
 bat dan iemen die daer was.
 1125 men leide hem in dat pallas
 voor den coninc sinen here.
 des mocti hem wel scamen fere.
 die coninc leide hem vele te voren,
 hi en woudes een niet horen,
 1130 hi loghende der ondaet
 ende seide: 'heer coninc, hebt beteren raet.
 dadi mi lachter onverdient,
 ghi hat verloren menighen vrient.
 ghi en waret ooc niet so coene,
 1135 noch gheen uwer baroene,
 die mi op dorste staden,
 dat ic u hadde verraden.
 waer daer iemen, dies begaerde,
 ic daet hem loghenen metten swaerde
 1140 of metten oorde van minen spere.
 nu come voort dies beghere.'
 Als die coninc dit verstoet,
 was hi blide in sinen moet
 ende sende om Elegaste

- 1145 boden na boden vaste
 daer hi was in den woude
 ende ontboot hem harde houde,
 ende vergaf hem alle mesdaet;
 in dien dat hi den camp bestaet
 1150 teghen Eggherike,
 hi souden maken rike.
 die boden en letten niet,
 si deden dat hem die coninc hiet;
 si voeren tot dien stonden,
 1155 daer si Elegast vonden.
 dat hem die coninc beval,
 seiden si Elegast al,
 die sere verblide van den woorde.
 als hi die niemare hoorde,
 1160 hi liet ligghen sijn ghereide
 sonder enich langher beiden
 dat hi Eggherike stal,
 hiet hi ende beval.
 hi swoer bi siere kerstenhede,
 1165 waer hem god sculdich een bede,
 hi en begheerde ander goet,
 dan hi den camp vechten moet
 ende sinen gherechten here
 om te behouden sijn ere.
 1170 si voeren wech metter spoet.
 doen Elegast die ridder goet
 quam in des conincs sale,
 nu moochdi horen sine tale.
 Hi seide: 'god hoede dit ghesinde,
 1175 den coninc ende dat ic hier vinde.
 mer Eggheric en groetic niet.
 god die hem crucen liet,
 om onsen wille veel vermach,
 die late mi sien op desen dach

- 1180 ende Maria die maghet soete,
 dat men te winde hanghen moete
 Eggheric van Egghermonde.
 mochte god doen sonde,
 so heeft hi sonde ghedaen,
 1185 dat hi der galghen es ontgaen,
 om dat hi swoer mijns heren doot.
 sonder bedwanc ofte noot.
 als dit Elegast hadde ghesproken,
 Eggheric hadt gherne ghewroken,
 1190 mer hi en hats die macht niet,
 daer was menich die hem liet.
 die coninc antwoorde daer of:
 'sijt willecome in mijn hof!
 nu vermaen ic u bi alle dien,
 1195 die gods van sonden plien,
 dat ghi secht ende brenct voort
 die ondaet ende die moort
 van Eggheric, die ghi hier fiet.
 dat en laet door niemen niet,
 1200 ghi en secht waer ende niet el,
 hoe die aventure ghevel.'
 Elegast seide: 'gherne,
 mi en staets niet tontberne.
 ic ben seker wel te voren,
 1205 dat Eggheric heeft uw doot ghesworen.
 ic hoordet hem segghen, daer hi lach
 ende gaf sinen wive enen slach,
 dat sijt dorste anden,
 daer haer bloet ten tanden,
 1210 ter nase ende ter mont uutbrac.
 si rechte haer op ende stac
 haer aenschijn over tbeddeboom.
 ic was daer ende nams goom,
 ende croper lifelike toe;

- 1215 in minen rechten hantscoe
ontfinc ict bloet van der vrouwen.’
doen liet hi den coninc scouwen
ende hem alle diet wilde sien.
‘dorstte Eggheric loghenen van dien,
1220 ic dade hem lien der ondaet,
eer die sonne ondergaet.
en moghet ontsegghen camp noch strijt,
die verdachvaert in den crijt
ter warelt ghenen man,
1225 dies u wille staden an.’
die coninc antwoorde daer naer:
‘bi miere wet, ghi secht waer!
foudicken voeren na recht,
ic deden slepen enen cnecht
1230 ende hanghen bi der kele.’
doen ghinct met Eggheric uten spele
ende pensde in finen moet,
na dat gheschepen stoet,
beter es camp dan hals ontween.
1235 int hof en was man gheen,
diet spreken dorste te siere vromen.
dus wart den camp aen ghenomen.
een lettelt na der noenen
die coninc ontboot sijn baroenen,
1240 dat si ghewapent te velde waren;
hi en wildes camps niet ontbaren.
hi hiet den camp ghereiden
ende bat god, dat hi moeste scheiden
den camp ende tghevechte
1245 na redene ende na rechte.
die coninc troofte Elegast wel
ende seide, verghinghe wel sijn spel
ende behilti sijn leven,
hi souden sijn suster gheven,

- 1250 die Eggheric hadde te voren,
 die sijn doot hadde ghesworen,
 Men floech coorden opt velt,
 daer menich man ghewapent helt.
 een lettelt voor vespertijt
- 1255 Elegast quam ierst int crijt,
 om datti aenleggher was.
 hi bete neder int gras
 ende viel in cnienghebede
 ende seide: 'god door uw goedertierenhede,
- 1260 ic come u heden te ghenaden
 na allen minen mesdaden,
 die mi ie ghevel,
 ic kenne mine mesdaet wel.
 ootmoedich god, diet vermach,
- 1265 en wreect niet op desen dach
 aen mi mine sonden.
 door uw heilighe vijf wonden,
 die ghi ontfinct door ons mesdaet,
 hebt heden mijns raet,
- 1270 so dat ic niet en sterfe
 noch in den camp en bederve.
 eist dat mi die sonden niet en slaen,
 so waen ic wel van hier ontgaen,
 volmaect god, door uw doghet
- 1275 ic biddu, dat ghi mi verhoghet.
 ende Maria soete vrouwe,
 ic wil u dienen met rechter trouwe
 ende nemmermeer voort an
 en werdic rover noch scaecman
- 1280 in wildernissen ende in wouden,
 mach ic hier mijn lijf behouden.'
 doen hi einde sijn ghebede,
 seghende hi alle sine lede,
 scone met siere rechter hant

- 1285 seghende hi sijn ridders ghewant
 ende seghende dors, dat voor hem stoet,
 ende bat gode door ootmoet,
 dat hem draghen moest met eren
 ende uten campe laten keren.
- 1290 met dat hi die tale seide,
 sat hi op in sijn ghereide
 ende hinc den schilt ter luchter sïde.
 ¶ nu naket enen groten stride.
 hi nam in die hant dat spere,
- 1295 ende Eggheric quam met groter ghere
 ten crite waert ghewapent wel,
 die sere was int herte fel;
 hi en seide noch en dede
 te gode waert ghene bede;
- 1300 hi floech met sporen vaste
 ende reet op Elegaste,
 ende Elegast op hem weder,
 die Eggheriken stac door tleder
 van der curien met ghewelt,
- 1305 datti neder viel opt velt
 van den orse op daerde.
 Eggheric vinc ten swaerde,
 dat hi trac uter scheide,
 hi seide: 'nu sal ic u doden beide
- 1310 Elegast u ende uw paert,
 ten sï dat ghi ter vaert
 neder beet op die moude,
 ¶ so mach uw ors tlijf behouden;
 hets so sterc ende so groot,
- 1315 het waer scade, floech ict doot,
 die menighe soudet beclaghen.
 moochdi uw lijf ontdraghen,
 ¶ so behoudi uw paert.'
 Elegast sprac ter vaert:

- 1320 'en ware dat ghi te voet sijt,
 ic soude corten desen strijt.
 en wil u niet te voete slaen,
 ic wil prijs aen u begaen,
 al souts mi sijn te wors.
- 1325 nu sit weder op uw ors,
 laet ons vechten ridderwise.
 ic hebbe liever, dat men mi prise,
 dan ic u sloeghe bi rampe,
 al soudic bliven in den campe.'
- 1330 Dat was den coninc Carel leet,
 dat Elegast so langhe meert,
 dat hi Eggherike spaert.
 Eggheric vinc sijn ors ter vaert.
 doe Elegast die tale seide,
- 1335 sat hi op in sijn ghereide.
 doen verhief daer een strijt
 tot langhe na vespertijt.
 en quam niemen, daer hi sach
 noit op enen dach
- 1340 so fellen strijt tuschen hem tween,
 als si hadden al in een,
 dats loghene ne gheen.
 doe seide die coninc van Vrancrike:
 'god also ghewaerlike,
- 1345 als ghi hier moghende sijt,
 so moeti corten desen strijt
 ende dit langhe ghevechte
 na redene ende na rechte.'
- 1350 Elegast hadde een swaert,
 het was sijns ghewichten waert,
 van ghemalen goude root,
 elken man te siere noot,
 die coninc haddet hem ghegheven.
 Elegast die hevet verheven

- 1355 ende floech enen slach so sere
 bi der hulpen van onsen here
 ende door des conincs Carels bede,
 die hi over Elegast dede,
 so dat hi hem rovede
- 1360 tmeeste deel van den hovede,
 ende viel doot uten ghereide.
 dit sach die coninc ende seide:
 'ghewarich god, ghi sijt hier boven,
 met rechte mach ic u wel loven,
- 1365 die mi so menighe ere doet.
 die u dienen, si sijn vroet.
 ghi moocht helpen ende beraden,
 die aen u soeken ghenaden.'
 Nu wil ic corten dese dinc.
- 1370 men sleepte Eggheric ende hinc
 ende alle die verraders mede,
 daer en halp saec noch bede.
 Elegast bleef in der ere,
 dies dancti onsen here.
- 1375 die coninc gaf hem Eggherics wijf,
 si waren tsamen al haer lijf.
 dus moet god al onse saken
 voor onse doot te goede maken.
 des onne ons die hemelsche vader.
- 1380 nu segghet Amen allegader.
-

VARIETAS LECTIONUM.

- pag. 1.** 1 een *deest* in $\mathcal{A}$, al in $\mathcal{B}$ — 2 hoort $\mathcal{A}$ — 4 dat coninc Carel — 6 alle gader $\mathcal{A}$ — 9 die coninc — 15 daer die coninc lach $\mathcal{A}$ — 17 so dat die c. ontbrac $\mathcal{A}$ — 18 bi den woorden die dinghel sprac $\mathcal{A}$ — 24 of ghi vliet $\mathcal{A}$
- pag. 2.** 26 sal u evel sijn gh. — 27 o. moeten ft. — 28 mede d. — 30 nu wilt wachten u — 31 ende vaert — 33 ende sit — 35 Dit v. aldus — 39 al flapende — 41 die inghel — 42 sprac den coninc $\mathcal{AB}$ — 44 god die hietet — 45 ontbietet — 47 woorde $\mathcal{A}$ — 49 als die vervaert was ende v. — 51 elfs ghedroch — 53 hoghe doctrijn — 54 mi nu — 55 te stelene — 56 ten es man in al a. — 57 c. ofte grave — 58 rijc es van have — 59 hi moet
- pag. 3.** 60 dienste — 61 want m. l. — 63 dat lant es alle g. — 64 daer toe Colen — 65 also voort — 66 ghe-lijc den keiser — 68 Denouwe $\mathcal{AB}$ — 70 vele $\mathcal{B}$ meer $\mathcal{AB}$ — 71 Spandien $\mathcal{A}$ — 72 want — 73 heidenen — 76 stelen nu — 77 ontbiet — 80 en mochtet — 81 die lachter $\mathcal{A}$ jonste — 84 hare tale w. $\mathcal{A}$ — 85 vaecte hi $\mathcal{A}$ — 86 dat hi — 87 d. hem te v. — 89 fidi seer o. — 92 sprac toten coninc als die wise — 93 wert een d.
- pag. 4.** 96 d. van dan $\mathcal{B}$ tale $\mathcal{A}$ — 97 hem tfeinen began $\mathcal{A}$ — 99 gheboden ende sijn w. — 102 kelen $\mathcal{A}$ — 106 ende daer toe lant — 107 mijns $\mathcal{AB}$ — 109 speren — 110 als die ghene d. — 112 ware nochtans m. — 113 oft dat ic verloren hadde een let — 114 dan ic nu moet ft. varen — 115 te duuster nacht sonder sparen — 116 oft daer omme g. v. — 117 moet hi

118 waer uter falen — 119 sonder sprake ende verhalen — 123 joncheren — 124 in die f. *U* — 126 ic tot d. — 128 moet nu v. — 129 vremde *U*

pag.5. 130 hem *deest in B* — 131 coninc C. ende hem cl. — 132 dierbaren — 134 seden *U* — 135 deden *U* — 136 aldaer — 137 twaren — 138 dus — 140 ten was — 141 dien — 142 si w. — 144 dien *UB* — 145 alle gader — 147 dat dede hi door sc. h. — 148 sijn h. was h. al ghereet — 150 voort m. l. — 152 ghesmiden *U* ghesmeiden *B* — 153 beiden *UB* — 154 faeldet — 155 dat ment — 156 doen — 159 dat haer here *U* — 161 vast als g. — 163 ghestolen ft. — 164 leide aldaer f.

pag.6. 167 die *deest in B* — 169 tot *deest in U* — 173 ende daer na — 176 metten sp. — 177 u ooc harde sere 178 b. felle doot — 179 ontfinc die here *B* d. onsen n. *U* — 180 ende so w. — 184 wout verwecken v. — 185 maken — 186 w. maectet w. — 187 so moet ghi — 188 in deser duuster middernacht — 189 uwe cr. — 191 al gader — 192 in seer veel ghedochten — 195 mettien hi int wout quam b. — 197 in *B antecedit versui* 196. — 196 coninc Carel *B* — C. den edelen man *U* — 197 d. n. verre ft. van daen *U* — 199 sch. al over claer

pag.7. 202 eens so peisde doe d. c. — 204 dieven te haten — 205 al m. l. — 208 bi der avontuur *U* — 211 of flaen *U* — 212 ft. een a. d. *B* of *U* — 213 anxt — 217 Elegaste — 218 faken — 219 hi set dicke f. — 220 om dat g. — 223 t. ooc gh. — 225 daer om *U* — 226 tl. daer hi was h. — 227 mach mi nu — 228 dat ic hem nam borch e. l. — 230 in sijnre sc. *B* in fine sc. *U* — 232 kinderen ende cnapen e. gh. — 233 die ic te samen o. heb al

pag.8. 235 ende volghen hem d. a. — 238 ende daer toe l. 240 altoos o. — 243 allen op — 244 mer so veel doochden e. an — 250 noch b. noch c. — 251 a., prioors ofte m. — 252 ende daer toe p. — 253 can wel b. — 254 ofte comen in *B* werde *U* — 259 ghebracht — 260 fatelment — 266 can hem gh. — 269 woude ic

pag.9. 273 coninc Carel ende — 275 ghewapent in *B* in der selver gh. *U* — 276 als die rideer (*sic*) wil sijn v. —

- 277 als sijn colen — 278 ende daer toe sch. —
 279 ende alle dat hi — 280 sijn h. m. m. diere l. —
 284 dweers ghereden — 285 als hem d. c. ghem. —
 286 hi *deest in* *U* hem, hi was *B* — 287 dattet —
 288 o. d. hi so swart was over al — 290 p. vele in —
 292 en sal vlien te n. — 296 v. g. alven *U*. v. g.
 wegghen *B* — 297 hi en ware over al sw. n. — 299
 wat icker — 301 *in U antecedit* 300. — 304 vaer
- pag. 10.** 305 waer — 306 nu heeft die swarte saen v. — 307
 den coninc daer teghen — 308 doe *deest in U* —
 310 heeft — 311 ic mach *U* — 312 w. sijn *U* —
 313 die de b. f. int aenschine — 315 van steen-
 ten lichten si als d. d. — 316. 317 *desunt in B* —
 318 het schijnt wel, ten w. n. a. m. — 319 die f. wa-
 penen hadde an — 320 fulken o. — 321 ende van
 scone leden *U* — 325 niet meer el — 326 was ghe-
 leden — 327 diet swart ors had b. *U* — 328 hielt
 doen ft. — 330 waeromme — 331 t. ooc v. — 332
 ende dat hi mi ooc n. en gr. — 333 mi al daer gh. —
 334 daer toe om — 335 ic waen — 336 ic verfekert
 — 338 datti mi oft die mine — 339 wilde also in p.
- pag. 11.** 340 c. bi verrade — 342 soude hem nu j. — 344
 oft hi — 346 hi en o. mi niet te n. — 347 pr. alle
 f. cr. — 349 sal ghewinnen — 350 orse — 351 hem
deest in U — 356 ontbeit *UB* — 357 reit *U* ghereit
B — 359 ende wat ghi jaecht, mi en roect — 361
 waerdi daer toe n. — 365 op deser tijt — 367 ic en
 wils u v. n. — 369 ghi vraecht mi hier m. d. — 370
 ic en wils u niet b. — 371 ic heb *U* — 372 ic *U* —
 373 hadde ic
- pag. 12.** 377 oft m. — 381 en woudts n. — 383 ware vr. —
 384 dat hi coninc Carel was — 385 si w. o. door dat
 gras — 388 haer sp. w. groot ende ft. — 389 daer
 toe v. si in — 391 onder haer (gaer *U*) b. — 392
 m. ghinghen — 393 v. wel b. — 394 v. ooc een —
 395 wel mocht een — 397 sine consten *U* sine jon-
 sten *B* — 403 oft hadde gheweest een — 405 swerde
U swaerden *B* — 406 opten helme *U* — 407 me-
 nich *U* — 408 ten was h. — 409 daer en liep door *B*
 rode *deest in U*
- pag. 13.** 411 daer van floeghen g. gh. *U* — 412 de spaendre *B*
 daer vl. *U* — 413 die h. van den *B* hoeft die b. *U*

— 414 ende ontvinghen scarde ende vl. *U* — 417 te w. *U* — 418 hier mijns — 419 ewelike — 424 ors *U* — 425 t. h. beiden was cleinen vrede — 426 ende *deest in B* noch opten h. — 427 enen flach ende floech so f. — 428 op finen helme so dat — 429 in tween ft. — 430 so anteliken groot was den flach — 431 wanneer d. fw. dat versach — 432 dat hi f. — 433 ocharmen, dat ic ben gh. — 434 p. hidoë in — 436 ic en h. *B* noit ongheval *U* — 437 hebben *deest in U* — 438 mi *deest in U*, nu in *B* — 439 ic en prife — 440 want ic nu b. idelder h. — 441 c. wesen sc. — 442 op *deest in B* — 443 doen sach hi *B* die sach hi *U* tsw. int velt — 444 ft. al daer

pag. 14. 445 ten es — 446 die e. flaet oft doet d. — 447 en conde gh. — 448 in dat wout — 449 ghepeis — 452 sprac die coninc sonder saghe — 453. 454 *desunt in B* — 456 of ghi en secht mi wie ghi f. — 460 uwe name *U* — 462 in dien ghi — 467 mi het eerste — 469 ic en d. n. r. bi den d. — 472 hoe dat c. — 476 dat sprac die ridder harde saen *U* — 477 ten besten — 478 ic heb *U*

pag. 15. 481 soude ic — 483 den sin *U* — 484 denken *U* dunken *B* — 485 gh. dat es seer cr. — 486 c. dus verstoet — 488. 489 *desunt in B* — 488 al *U* — 491 nu secht mi voort — 492 e. hoe dat ghi — 493 bi alle dat g. mach hebben weert — 494 f. ooc te v. — 496 u mede wel b. — 497 mi ende f. v. — 498 f. enich evel m. — 501 ic hiete E. *U* — 502 en wils u n. langher h. — 504 vele doochden e. — 505 dat ic en stele ghenen man — 506 pinen levet — 507 hevet — 508 dies *deest in B* - h. ooc gh. — 510 finder — 511 ic *deest in B* had *U* — 512 daer bi dat ic — 513 ende mi hadde al v. *B* had *U* — 514 coninc Carel

pag. 16. 516 mi daer na o. — 518 tw. altoos bi — 519 moetent *U* — 521 a. prioors e. m. — 522 proofften ende daer toe p. — 523 daer i. *U* - icse alle c. — 525 ic en weet so vast gheen k. — 526 weet icker te vercrighen g. in — 527 ic salt brenghen in — 529 of t. *U* — 530 mijn list es groot ende m. *B* minen list *U* — 531 mijn gh. sijn al int w. — 533 ende heb gheraect een quade ure *B* enen suren *U* — 535 en coor daer ooc gh. — 537 icker — 539 *hunc versum sequuntur in*

568-596. — 540 hoe hi heet — 541 ende wie hi es die u heeft leet — 542 van alf. — 544 waer om en c. n. ghematten — 545 alle d. gh. die u hatten — — 546 ter wapenen doch 5 te wapene 2 — 548 god die h. — 549 ende wil mi

pag. 17. 553 heefter 2 te punte ghebracht 5 — te poente 2 — 560 wat hulpen — 561 ic hebbe — 565 mi grote noot — 566. 567 *desunt in 5* — 569 eift uw wille ende b. 2 (sprac die c. *deest in 2*) — 570 ghehieten ben ic Ad. — 572 in k. veel e. — 573 ende ooc in — 574 faken 2 in a. fake 5 — 575 ghemaken 2 en laet 5 — 576 den riken ende 2 den r. noch ooc d. a. 5 — 578 ghenen so a. — 580 name l.

pag. 18. 585 hi soude mi w. — 587 haddic daer — 588. 589 *desunt in 5* — 591 vergonnen 2 verionnen 5 — 592 een groot d. — 593 die scat die l. — 594 eygenoot (*sic*) es cont 2 — 595 haddens — 596 ten mochte daer n. d. — 597 *deest in 5 et deinde ibi sequuntur* 540-565. — 598 Laet ons ghesellen sijn te n. 2 — 599 *deest in 2* — 600 dat wi connen b. 2 — 601 beit hier ende het sal daghen 2 — 603 diet a. 5 moet risen 2 — 605 ende in wat steden f. — *in 2 adduntur hoc loco versus duo:* ende in wat stede, het mach daer sijn, ic vare mede — 606 ic wils wesen vroet 2 — 607 eer ic u volghe e. v. 2 — 609 ic sal u liever b. d. — 610 so groot een scat 2 — 611 mochte 2 — 612 sc. al daer — 613 als dit dus d. — 614 dat hi — 616 moet mi god

pag. 19. 620 mijn *deest in 5* — 621 ic f. hem nochtans alle m. l. — 622 na mijn macht 2 — 624 es een gh. — 625 dadic — 626 mochs 2 al voor g. — 627 mochs 2 mi des gh. — 628 c. wel v. — 631 gonste 2 jonde 5 hadden l. — 632 mocht hi weder k. — 633 behoudelic tot sijnre e. 5 sijnder 2 — 635 sijn daghe wel of l. — 637 des mach men h. ooc wel gh. — 639 vraechde hi doen Elegast das 5 vraechde Elegaste das 2 — 640 hi hem 5 iewerts 2 — 642 die nacht — 643 tracht — 647 en weet oft ghijt f. — 648 tot E. — 651 es grote sc. 5 dat ghi l. 2 — 652 m. ooc verraden — 654 ende den coninc f. h.

pag. 20. 655 soude hi n. tlijf — 656 mochtet na — 657 wel ghenoech v. — 658 hout hi — 659 lant ende sant ende m. d. 5, *pro quo in 2* harde menich scone dinc

— 660 b. borghen ende groot l. — 661 al had hi —
 662 het mochte hem — 664 wi fullen daer v. e. uwen
 w. 665 al *deest in* B — 672 E. grote scat — 677
 c. bocte n. — 678 r. al voren — 679 d. hi den w.
 hadde v. — 680 in sijn hant — 681 so hijt aen d.
 pl. daer v. — 683 den ambocht A totten a. B — 684
 wie dat gr. — 685 hem *deest in* A — 686 ende fulke
 dinc te hebben voren. — 687 hi sat op ende floech
 met sporen — 688 sijn ors ende v. na E. — 689 met-
 ter spoet al sonder rafte

pag. 21. 690 want hi was een l. voren — 691 wel *deest in* A
 — 692 doen si — 694 die iewaert A als iewers stont —
 695 willic A — 696 nu liet toe seit hi — 697 ghedaen
 nu alrebest — 701 quam al toe bi — 702 a. hem ter
 talen — 703 ic en quam — 704 daer ict weet —
 706 soude icker — 707 moet dat staen — 708 mi
 ooc lief — 709 fidi nu een — 710 ic sal dat c. wel v.
 — 712 in der muur A — 713 d. wi crupen moghen
 B dore A — 714 dit so loofden — 715 si b. daer h.
 — 716 ter muur — 717 E. trec A — 719 trecken
 A — 720 hi bracht tc. — 721 ende hi loech — 724
 maken daer na f. een

pag. 22. 725 aldus ghedaen sach — 727 mey A soude door p.
 — 730 den derden dach — 732 ic moefte daer m. —
 733 want het — 734 mi vervolchde — 735 ic en
 dorste keren — 736 ic en mochter niet gheraken ane B
 mijns ifer ave A — 740 daer nu in gh. B te punte A
 — 741 doet hier na een — 742 m. een gat — 743
 Elegast wracht ende tvoechde hem bat B Elegast voech-
 dent b. A — 744 sijn l. — 746 als — ende daer toe ft.
 — 747 fulken werc — 748 wanneer si tg. B van der
 m. A — 749 h. al door graven dure — 752 h. b. daer
 ic A — 753 woude — 755 want hi o. hem — 756
 docht hem gh. — 757 woude hi — 758 ende *deest in*
 A — 759 Carel bleef

pag. 23. 762 die was A — 763 uut enen vate A — 764 ende
 staect b. B binnen sinen monde AB — 765 hi ver-
 stonde AB — 766 h. hilen — 767 so verft. hi ter
 selver wilen — 768 hane ende aen — 769 seide A
 — 776 gh. al daer hi liet — 777 den coninc ende daer
 — 778 e. seide wat — 779 sine waen — 781 in haer

- latijn *U* — 782 ware al daer — 788 oft betrouwen van dat — 789 ghelone — 790 mi denct *U* mi dunct *B* — 793 nu hoort dan ghi spr. E. — 794 ende stac
- pag. 24.** 798 haen een sere — 802 gheselle, sprac doen Elegast, — 803 ic wilde ghehanghen sijn aen enen bast — 804 en *deest in U* — 805 doe s. coninc C. *B* het sij *U* — 806 gh. fidi dus sere vervaert — 808 doet uw dinghen ende laet — 812 eischte — 813 sochte *U* — 814 ende wederom in *B* weder en in *U* — 815 v. al metter stonde — 816 mochts daer v. — 819 had *U* h. terstont voren — 820 mine tande — 821 w. het dunct mi scande — 822 doen — 823 steeldi ooc, Adelbrecht? — 829 ic hebbe uw cr. hier ghestolen
- pag. 25.** 830 hare *U* — 831 ware *U* — 832 met dien liet hi sijn tale — 833 hijt — 834 d. h. daer woude b. — 835 eens deels — 836 conste hi — 838 van den sale *U* van dier salen *B* — 839 ontfloot doen altemalen — 843 of s. — 844 e. haelde voort ende br. — 847 E. hieten ontbeiden *B* ontbeiden *U* — 852 u seide — 853 hoe costelic het was dat gh. — 854 ende ooc hoe d. v. — 855 en was te prisen niet gh. — 856 hinghen — 857 die al waren van — 859 ontbeit *UB*
- pag. 26.** 868 gaven die fulc e. cl. *B* gaven fulc e. cl. *U* — 875 wattet — 876 often *U* — 878 niemant *sine in* — 879 in comen tsi vrient of viant — 880 het es een a. d. dat u nu deert — 881 si vermaende hem ende — 884 drie n. — 885 dat si wel c. gh. *B* daer si consten gh. *U* — 886 drie — 889 f. f. jonc oft sijnse ooc out — 890 hem daer an — 892 hi haers broeders d. — 893 dit *deest in U* te doene *B* — 894 soude *U* souden daer corteliken c. — 896 hieten ende wie — 898 h. te samen E. — 899 in sijn h.
- pag. 27.** 907 ter selver stont — 910 h. a. voor tb. — 911 ic wasser bi ende nams goom *U* — 912 lifeliken — 913 in minen *U* rechteren *B* — 914 ontfinct bloet *U* — 915 tot teken dat men soude aenscouwen — 916 diet den coninc te voren brochte *U* — 917 dat hider hem voor wachten mochte *U* — 920 fl. d. ende die vrouwe *U* — 921 woort met trouwe *U* — 922 tot dat — 923 ende doen — 928 seer dochte — 930 hi en h. — 932 so seer w. h. doen v. — 934 E. f. en mochts niet *U*

pag. 28. 935 god hem crucen liet — 936 dat mijn herte —
 937 die daer in ft. $\mathcal{A}$ — 938 ten sal nu breken n. —
 939 door groten r. — 940 ic al seker — 941 mijn
 herte heeft — 942 seit hi — 944 dit wilt bewaren,
 want ic f. g. — 945 nu E. — 946 ofte — 948 liet ic
 niet om — 949 dat die ganse werelt — 951 d. be-
 maende $\mathcal{A}$ — 952 dat die hem $\mathcal{A}$ — 953 hi so seer
 ware t. — 954 want hi noch vroom ware ende al gh.
 — 955 ende had wel ghecreghen t. — 956 daer toe
 tgh. daer hi om ghinc — 957 gheselle, sprac hi, een
 a. d. — 958 es d. m. h. so sere deert — 960 ic
 hebbe alle mijn goet v. — 961 ende des conincs hulde
 te v. — 962 nu meendic te verwinnen mijn armoede
 — 963 ende versoenen den coninc vroede; *hoc loco se-*
quuntur in B 967. 966. 964. — 964 ende wilt hem
 doen sterven m. vr. — 965 ic salt u vertellen ende f. h.
 — *tum sequuntur in B hi duo versus:* als coninc Carel
 dit verstoet, wiste hi wel dat dien raet was goet *et exinde*
 968. 969 *sqq.* — 966 heeft sijn d. — 967 minen here,
 maer hem naect toren, *vide* 963. — 968 gheboot —
 969 hem *deest in A*

pag. 29. 970 hi dancte seer o. — 971 den here *deest in A* —
 972 Doen — 974 oft ghi hem ft. — 976 selde $\mathcal{A}$ —
 978 vercoft $\mathcal{A}$ — 979 den einde $\mathcal{A}$ ghebrocht — 980
 in sulker noot — 982 van deser talen laet nu w. —
 983 r. wel ghenefen — 984 dit seide hi — 986 daer
 toe wasser noch een andere an — 988 dat l. — 990
 bi al dat g. mi lenen liet — 991 en *deest in A* — 992
 ten nacht niet o. — 993 d. ghi so na hebt gh. — 998
 e. ooc wr. — 999 want tsc. — 1000 ende eer —
 1001 salt Eggheric vergaen te leide

pag. 30. 1005 alle f. fn. — 1007 h. ghi hem — 1009 rijt
 nu in — 1010 ghi hem v. — 1011 v. h. daer ende
 — 1012 ende grote moort — 1013 uw ghetrouwe w.
 — 1016 moocht — 1017 al uw daghen — 1018
 ghelijc oft — 1020 wats mijns $\mathcal{A}$ — 1021 ic en come
 1022 es op mi — 1023 om dat ic eens ghecreech ende
 nam — 1024 v. f. scatten sulc en scaerden $\mathcal{A}$ v. f.
 scatte fulke scaerden $\mathcal{B}$ — 1025 dat cume waerdich
 was twe p. — 1028 dats verloren en teghenspoet $\mathcal{B}$
In A deest ende — 1029 segghen dan wat — 1030
 spr. Caerle — 1031 rijt uwen wech $\mathcal{B}$ dam $\mathcal{A}\mathcal{B}$ —

1033 ende hoort wat ic u sal vertellen — 1034 voert met u onser beider bejach — 1035 opten sconen dach — 1039 hem *deest in* *U* het ware *B*

pag. 31. 1042 den dam *U* finen dam *B* — 1044 op fijn c. — 1045 f. h. en was niet sonder riveel — 1046 ghene — 1048 f. alle recht *B* na r. staen *U* — 1049 doen vant hi die poorte noch ontdaen — 1051 hi b. fijn ors. — 1052 cameran — 1054 doen hi fijn w. af hadde gh. 1055 w. daer gheftaen — 1056 ende *deest in* *U* — 1058 in wake *U* ontwake *B* — 1061 boer *UB* — 1064 ende *deest in* *U* — 1065 doen seide hi h. — 1066 hoe dat hi — 1067 finen doot *U* waer *B* — 1070 met alle die m. — 1071 om hem aldaer te d. — 1072 ja daer toe te n. — 1073 raet wilden gh. — 1074 behouden mochte f. e.

pag. 32. 1075 ende daer toe h. *U* — 1076 doen *B* van Baynier *U* — 1081 uut Vrankerijc ende uut B. *B* ende Baloy's *U* — 1082 ende *deest in* *U* — 1083 hier qu. int *B* quame *U* — 1088 die u daer wil flaen oft d. — 1089 sal hem seer moeten verweren — 1090 l. uut den sporen — 1091 so sal ooc E. — 1092 docht hem seer goet *B* d. wesen goet *U* — 1095 wapene — 1096 b. cleine ende daer toe groot — 1097 si duchhen *U* — 1098 E. die was — 1099 nochtans alle — 1100 weder daer e. o. R. — 1101 w. in sconincs h. *B* woude *U* — 1102 ter poorten — 1103 gh. wel ende halsberghen an — 1104 als E. volc quam gh. — 1105 tot sc. h. metter sc. *B* in tsc. *U* — 1106 poorten — 1107 dore l. — 1108 d. si voort qu. in dat h. *B* quame *U* — 1109 cl. daer of

pag. 33. 1110 doen vant men n. — 1111 w. halsberghen ende 1112 was al o. — 1113 m. l. doen gh. — 1114 altemet mettien si qu. — 1115 tot datmer een deel h. bi namen *B* had *U* — 1116 daer na quam E. gh. — 1117 cortelic metten laetsten sc. — 1118 an ft. — 1119 doen hi ghestelt was te v. — 1122 men *deest in* *UB* — 1125 men leiden voort in — 1127 dat mocti h. w. scame f. *U* dat mocht hi *B* — 1128 veel — 1129 maer hi en wilder n. af h. — 1130 h. l. alle die ondaet — 1131 coninc *deest in* *B* — 1132 l. al onv. — 1133 m. goeden vr. — 1134 ghi en waert ooc nie so c. — 1135 noch ooc mede gheen b. — 1136 die

mi dorften staen te staden — 1137 dat ic u soude hebben v. — 1138 voor iemant *U* — 1140 oft — 1142 dit *deest in U* — 1144 ende seinde boden na E.

pag. 34. 1152 en lieten niet *U* — 1154 si v. ter stonden — 1155 Elegaste — 1157 Elegasten — 1161 beide — 1175 ende die ic — 1176 groete ic — 1178 vele — 1179 die laet mi

pag. 35. 1181 te winde gaen m. — 1187 oft *U* — 1193 wil-
lecomme *U* — 1194 vermaen in v *U* vermane *B* —
1195 dies god *UB* — 1197 die overdaet — 1206 ic
hoorde *U* — 1210 te monde — 1214 lifeliken *UB*

pag. 36. 1215 rechteren *UB* — 1218 allen *U* — 1220 liden
— 1226 daer na *U* daer *deest in B* — 1227 bi mine
wet *UB* segghet *B* — 1230 kelen *U* — 1231 doen
ghinc *U* — 1235 egheen — 1236 te *deest in U* —
1238 een luten *U* — 1239 beroene *U* — 1243 moest
— 1245 na reden *UB* — 1246 Elegaste — 1247
wel dat spel — 1248 ende behielt hi — 1249 soude
hem *B* sijnder f. *U*

pag. 37. 1251 had *U* — 1256 om dat hi — 1257 in dat gr. —
1258 ende viel op die cnien in sijn ghebede — 1261
van allen m. m. — 1263 ic k. mijn m. — 1268 onse
m. — 1275 ic bidde u — 1277 ic w. u dienen
op rechte tr. — 1279 scatman *UB* — 1283 sijn leden

pag. 38. 1291 f. h. op sijn gh. — 1292 ter lufter f. — 1295
met groten ghere — 1299 gheen ghebede — 1303
Eggheric *U* — 1305 dat hi — 1307 E. ghinc t. fw.
— 1309 ende f. — 1312 mouden — 1314 het es so
— 1316 soudt *U*

pag. 39. 1320 ten ware dat ghi te voete f. — 1322 ic en wil u te
voete niet flaen — 1325 nu sittet — 1326 ridderlike
wife — 1330 dit was — 1332 ende Eggherike *U*
dat hi Eggheric *B* — 1336 enen strijt — 1342 dat
es loghene gheen — 1343 van Vrankerike — 1344
o god — 1350 ghewichte *U* — 1351 van ghemale g. *U*
— 1352 elke m. *U* — 1353 hadt *U*

pag. 40. 1354-1372 *in U pars folii hos versus continens avulsa est.*
1356 *post hunc additur in B*: dus ist al besere — 1373
in die ere — 1374 d. dancte hi — 1379 gonne *UB*.

A N N O T A T I O N E S.

1. *vrai*, *hodie fraai*, *bellus*, *pulcher*, *elegans*.
5. *tInghelen*, *Ingelhemii*. Eginhardus in *Vita Caroli M.* cap. 17. (Pertz Monum. II, 452.) testatur, „Carolum regem inchoasse palatia operis egregii, unum haud longe a Mogontiaco civitate iuxta villam, cuius vocabulum est Engilenheim, alterum Noviomagi.“ Ermoldus Nigellus in *vita Ludovici Pii IV*, 183. 188. (Pertz Mon. II, 505) refert, palatium istud amplissimum centum columnis innixum, eiusque basilicam postibus aeratis et ostiis aureis ornatam fuisse; et poeta Saxo v, 435 de eo canit:
 Ingilehem dictus locus est, ubi condidit aulam,
 Aetas cui vidit nostra parem minime.
 Cf. J. D. Schoepflini Diss. de Caesareo Ingelheim. Palatio in *Hist. et Comment. Acad. Theodoro-Palatinae* I, 300-321. et Fiorillo, *Geschichte der zeichn. Künste in Deutschl.* I, 33-35.
9. 214. 291. 1201. *ghevallen*, *accidere*, *evenire*.
17. 1058. *wart ontwaken*, *experrectus est*. Maerl. *Bestiaris v. Pavo*:
 als hi ontwaken wart bi nachte
28. *derven*, *amittere*, *privari*; cf. *Floris* 3082. 3842.
30. *verwacht u daer of*, *cave tibi ab hoc*.
34. *niet en spaert*, *ne cuncteris*.
35. 273. *verhoren*, *animadvertere*; cf. Huyd. op Stoke II, 105. Clignett bijdr. 130.
36. *een vreemde dinc*, *res nova*, *insolita*; cf. *teut. vremde*.
40. *hilt hem niet en dat woort*, *dictum non curavit*.
49. *verenen*, *consternari*.

51. 775. 876. alf sive elf, incubo, ἐφιάλτης, daemon qui homines dormientes incumbendo vanisque imaginibus excitatis (ghedroch, ghedrochte) angit atque cruciat. Apud nos dicitur Alp et passim Mare vel Drud (Schmeller baier. Wörterb. I, 476-7.) Maerlant putat angelos malos harum imaginum esse auctores, Spec. hist. I. pag. 6.

Dit sijn die belaghen mede
talre tijt die menschelichede,
bede wakende ende in drome.
elfs ghedroch ende fantome,
toverie comen van desen.

et alio loco galli cantui virtutem incubonis abigendi tribuit,
Bestiaris voce Gallus: elfs ghedrochte scuwet sijn luut.
Cf. Irische Elfenmärchen von den Brüdern Grimm cvii. cviii.

52. telt III. sing. praes. verbi telen, gignere, germ. zielen;
inde et teelt, fructus; v. Huydec. proeve II, 162.

53. drochtijn est theotisc. truhtin, in Glossis saxon. Iusti
Lipsii druftin, dominus, quod bene derivatur a truht, fa-
milia, contubernium; Schmeller baier. WB. I, 473.

54. 75. 342. wat node, qua necessitate coactus. node, aegre,
schwerlich 78. 80. 627. 669; cf. Reineke Gloss. 195.

62. 236. niewers, nusquam, apud alios newer, neweren,
niewerinc; Grimm Gr. III, 220.

lijns ghenoot, ei similem, seines Gleichen; Clignett bijdr.
197. 198.

68. Denouwe legitur in A et B, praefero tamen Dunouwe,
quod et alibi invenitur. Maerl. Best. voce Esox: es een visc
in der Dunouwen. Ferguut in Clign. bijdr. 374.

ic waende niet in der Dunouwen cet.

76. ellendich, in exilio aetatem degens, miser.

78. 80. node, aegre; cf. Floris.

81. lafter, ignominia, lachter; v. Reineke Gl. 192.

81. 631. onfte praet. v. onnen, favere, quod et onde, jonde
et gonde; cf. Huyd. op. Stoke III, 310.

83. ghepens, ghepeins, cogitatio.

84. haer ende daer, saepius harentare, hic illic; Clign.
bijdr. 22.

weder ende ghens, huc illuc, ultro citroque, idem quod
apud Kil. weder ende weint, et apud Maerl. hare ende hier
(Clign. bijdr. 23.): hi loopt ende rijt hare ende hier.

85. een lettelkijn, paululum, teut. ein lützelîn, roman. un petitet, suév. a wengeli; Grimm Gr. III, 688.

het vaect hem, dormitat. Floris 2490.

bi goclien sijn si so ghemaect,

dat hen no nacht no dach en vaect.

86. looc pt. v. luken, hodie luiken, claudere.

88. verhoren, überhören, non attendere, non bene percipere.

89. ontdaen, perditus.

94. ongherief idem quod onghemac.

101. lachter idem quod lafter 81.

111. op die aventure leven, vel ut 208. bi der a. l., Fortunae donis vivere.

115. sonder enich sparen, sine ulla mora.

116. god verwerken, Dei amorem sua culpa perdere; v. Reineke Gloss. 208. voce vorwirken.

121. ende mi waer ghecoft seven borghen, et mihi constitisset septem castellis.

127. cracht, auxilium.

130. ghereden, parare.

132. diere ghewade, pretiosa vestimenta.

142. 1049. ontdaen, apertus; 162. ontdoen, aperire; 1006. ontdede, aperiebat; cf. Huyd. op. Stoke II, 469. Clign. bijdr. 337.

147. dat dedi al door des conincs houde, quae omnia Deus fecit propter regis homagium, est enim rex Dei vasallus (vide supra 105), idcirco (148) ei Dei auxilium praestatur.

149. leet, 323. leden praet. verbi liden 458. 1107. transire. lede 341. praet. conjunct. leden 326. part. praet.

152. het ghefmide i. q. ghereide, phalerae; Esopet 44, 1. een paert droech een vergult ghefmide, et alia loca quam plurima adfert Clignett bijdr. 224. Perperam legitur in *AB* ghesmeiden.

153. sonder enich langher bide, sine ulla mora longiore. beiden (ut in *AB*) et biden utraque vox usitata est ut teuton. beiten et bîten (Iwein von Benecke u. Lachm. Anmerk. 364.); cf. Huyd. op Stoke II, 487. 488. — ghefmide poscit propter ὁμοιοτέλετον bide, quae vox bis legitur Floris 1351. 2755. ubi et beide invenitur 2846. — teut. diu bîte et diu bite, v. Iwein loc. cit.

162. 677. 1257. 1312. beten, ex equo descendere, teut. erbeizen; cf. Huyd. op Stoke II, 489. was ghebeet 1119.
163. stoet et stont, praet. verbi staen et illud magis propter rhythmum usurpatur; Stoke II, 81.
166. 256. 1335. 1361. het ghereide, Sattel und Zeug, ephippium et quidquid ad equitandum pertinet; Clign. bijdr. 225. 226. teut. daz gereite WB. zum Iwein 145.
171. verloffen, liberare.
177. dies haddi ghere, cuius fuisti in desiderio.
188. demfter i. q. duufter, obscurus.
189. verbaren, ostendere.
cracht, vis, potentia.
190. ootmoedich, humilis.
209. lijf ende goet verburen, vitam et bona sua culpa perdere; cf. verwerken 116.
215. man, homines, nom. et acc. plur.; Clign. bijdr. 9. 10.
223. toeverlaet, refugium.
225. 582. hem ontdraghen, victum sibi quaerere; Esopet 56, 1.
een wessel was so out van daghen,
sine conste haer selve niet ontdraghen.
Ita 1317. tlijf ontdraghen, vitam servare suam; Clign. bijdr. 308.
229. harde, valde; Clign. bijdr. 321. 322.
231. die met hem onthouden waren, qui apud eum sustentabantur.
232. ferianten sunt equitum ministri, satellites, de quibus vide plura in Gloss. ad Floris et infra ad 1082.
237. diese onthilde, ic daden verburen beide borch ende leen, qui eos tectis et sedibus recepisset, facerem ut castellum et feuda amitteret.
240. 516. hem onthouden, morari.
246. 506. pine, labor; Clign. bijdr. 252. 253.
249. 509. iets versakeren, aliquid tutum reddere, aut facere ut aliquid tutum maneat; quae altera significatio accedit ad notionem verbi parcere. Sic legitur apud Maerl. in Bestiaris v. Vultur:
ende die sijn herte met hem draghet,
es verskert van allen dieren.

253. 523. betrapen, deprehendere, gall. attraper.
255. muul, mulus.
258. 1099. cracht h. l. vis, cohors, manus; cf. teut. craft WB. zum Iwein 221.
260. facelment, mihi videtur gall. facilement, leviter, expedite. fatelment, quod in B legitur, esset gall. fatalement.
261. dus bejaecht hi hem omtrent, sic rapiendo circum sibi aliquid acquirit.
263. gherede scat, pecunia numerata, numeratum, baars Geld, Baarschaft.
267. heeften om ghedaen sine cracht, in eo deprehendendo omnia fecit, nihil praetermisit.
280. 408. 1103. 1111. halsberch, thorax, orbiculis, qui vulgo maliae vocantur, consertus, qui sub inferiore ora galeae, inde a collo usque ad genua corpus circumdat. Benecke putat (WB. zum Iwein 178.) derivandum esse a roman. halberc, hauberc.
285. 333. ghemoeten, obviam venire; cf. 322.
286. in vare, metu. Veteres voce vaer tam metum quam periculum designabant; Stoke II, 295. Clign. bijdr. 166.
292. door defen, propter hunc.
293. ic sal der aventuren ghenefen, feliciter periculum superabo.
296. van gods halven, Dei nomine.
300. 773. 1097. duchten, timere.
300. toren, omne molestum quod alicui accidit; cf. Gloss. ad Floris.
- naken, appropinquare.
302. iemen schenden, aliquem dehonestare simulque infelicem reddere; cf. Reineke Gloss. 200.
303. ghehende, prope; Stoke II, 6. 7.
309. verdooit, aberrans.
313. in schine, prospectu.
320. 327. een ors bescriiden, equum conscendere.
322. te ghemoeten comen, obviam venire.
330. lijt, lidet, praes. verbi liden, v. 149.
337. verspien, verspieden, explorare.

340. die ic ontrade, quo careo, cuius favorem perdidici. ontraden mihi videtur esse nostrum entrathen. Kil. annotat tantum significationem vulgarem: dissuadere, dehortari, avocare.
343. achter praep. per; Clign. bijdr. 362-365.
345. 451. 996. bi den here die mi ghewrochte, per dominum qui me creavit! Sic fere iuratur per Deum et Sanctos; e.g. in fragmentis meis de Haimonis filiis (Heemskinderen): bi den here die migheboot, bigode van paradijs, bi den here van Nazarene, also helpe mi Jesus, bi den goeden sente Danele, bi sente Jan, also helpe mi sente Simoen, sente Amant, sente Jan cet. Cf. Grimm Gr. III, 297. et J. F. Willems, Over eenige oude Nederlandsche vloeken en uitroepingen, Gent 1834. 80.
351. met lachter, cum probro et dedecore.
355. achterhalen, assequi.
356. 847. 859. ontbiden, expectare.
359. wat ghi roect, quid tibi curae est?
361. fier, ferox, gall. fier, quod et teut. fier significat; cf. Wigalois v. Benecke WB. 576.
362. diere uwer tale, cautus, tectus in sermone tuo.
367. verlaten, aliquid remittere.
372. bi bedwanghe, coactus.
377. meskief, incommodum, infortunium, a roman. meschef, meschief Roquefort gloss. II, 178.
380. des conincs schilt was verdeckt, regis clipeus erat velatus, non eum voluit portare apertum propter insigne, in eo depictum, ex quo illico Elegastus regem agnovisset. Sic insignia clipeorum tegumento aliquo aut velo subtilis lintei, aut foliis velabantur, ne clipeati agnoscerentur; cf. Klüber, Ritterwesen II, 164.
383. 606. vroet sijn, animadvertere, intelligere.
389. verfamenen, convenire.
perc, locus septus.
390. met fulken nide, tali odio.
392. 1307. ten swaerde vanghen, gladium capere.
397. joeste, impetus mutuus hasta inceptus et saepe gladio continuatus, roman. jouste (iuxta), teut. diu tjost Benecke's Wigalois WB. 721. Stoke III, 285. 286.

- 1297. 1340. fel, vehemens, roman. fel Roquefort gloss. I, 583. plerumque atrox, qua notione opponitur verbo goeder-tieren, Clign. bijdr. 9.
403. Walewein (apud Stoke II, 137.)
 entie halsberghe begonften verwarmen,
 entie maelghen vlogher af
 achter velde oft ware caf.
406. maelghien (ital. maglia, gall. maille) orbiculi vel fila ferrea, quibus consortus erat thorax. Gemma saxonica 1503. mallye, licium, circulus ferreus.
407. faelghien, roman. faillir, deesse, dilabi; cf. Clignett bijdr. 45.
409. Ferguut:
 ende hi sach fijns selfs bloet,
 dat hem ten maelghien dore woet.
412. die spaenderen, assulae.
414. fcaerde, fissura.
 vlegghe, rima, quam notionem verbi adhuc nusquam alibi lecti ex cognatis aliarum germanicarum linguarum vocibus colligo: bavarice zerflecken, dividere, discerpere, (Schmeller baier. WB. I, 584) suecice flåcka, danice flække, findere.
415. egghe, acies gladii, teut. diu egge, angl. edge; cf. Stoke III, 284.
418. liden, 1220. lien, dicere, confiteri; cf. Huydec. proeve III, 400.
430. anxtelic, angens.
433. 805. tfi, teut. pfi, roman. fi, interjectio indignantis et contemnentis; cf. Grimm Gr. III, 304.
436. goet gheval, bona fortuna; cf. Reineke Gloss. 187.
439. niet twe peren, non duo pira i. e. nihil. Similia verba, quae notionis negativae vim augent, invenies in notis meis ad Reineke vs. 1386.
440. idelre hande, manu vacua. Genitivos hos aliosque similes nonnulli falso ablativos absolutos esse contendunt; vide exempla quam plurima quae adfert Clignett bijdr. 241–247.
445. ghewroken part. praet. verbi wreken, ulcisci. onghe-wroken 992.
446. 596. 611. 662. 1088. deren, 897. daren, nocere.

450. *deen*, sc. *pensde*, *wie*, *quis*.
- [452. *fonder faghe*, *sine fabula* i. e. *revera*. Reinaert 1085. Maerl. Sp. hist. I, 329. Stoke II, 119. *roman. sans fable* e. g. *Flore: et Fortune torne sans fable*.]
462. 481. 499. *vroet maken*, *certiorem facere*; *sic quoque saxon. v. Reineke Gloss. 209*.
465. *ende wiens toren dat ghi wacht*, et *cuius calamitatem expectes*, *quem velis infelicem reddere*.
472. 3. *coomt: noemt*, 894. 5. *comen: noemen*. Raro poeta noster similem verborum exitum negligit, peccat tamen hoc loco, ut alii quoque *oe* et *ô* male confundunt, falsa forsitan pronuntiatione commoti.
477. *ten es mi ten beste niet vergaen*, *haud optime mecum actum est*.
483. *fijn*, *finis*; Stoke I, 57.
485. *cranc*, *parvus*, *exiguus*; cf. Reineke Gloss. 191.
495. *toren*, vide supra ad 300.
518. *fi twalef*, *hi duodecim*; cf. Floris vs. 809. et notas meas.
510. *lint*, *finder*, *findert*, *fident*, *federt*, *unum quidque legitur et significat ex quo*.
533. *ene sure* sc. *aventure*, *fortunam acidam*, *acerbam*, i. e. *malam*.
[*ende heb gheraect een quade ure*, *inopportuno tempore veni*.]
535. *kiefen*, *eligere*.
536. *gheheel*, *integer*.
541. *veten*, (*apud Kil. et veden*) *odio habere*, *inimicitias gerere*. Cf. Grimm ad Reinaert vs. 2177 (p. 279.)
[*leet hebben*, *hic odisse*, *plerumque contemnere*; cf. Stoke III, 41. Clign. bijdr. 199-201.]
544. *ghematen*, *temperare*, *moderari*, *compescere*; aut *maetare*, *occidere*; nisi forte legendum est *ghematten* et *hatten* (*praet.*) et *ghematten* esset idem atque *mat maken*, *defatigare*, *domare*. De voce *matten* cf. Nieuwe werken van de Maatsch. der Nederl. Letterk. III, 2, (1834.) p. 175. 176.
549. *beraden*, *adiuvare*; Clign. bijdr. 213.
553. 740. *te pointe*, *opportuno tempore*, *gall. bien à point*.
554. *door den noot*, *ex necessitate*.

555. cf. 345. bi den here die mi gheboot, quod idem saepe invenitur in fabula de Haimonis filiis (Heemskinderen), apud Bilderdijk (Nieuwe Verscheidenh. I, 155. 172. 174. 188.), qui nescio qua de causa explicat die mi gheboot, per verlost heeft, qui me liberavit. gheboot est pt. verbi boden, per nuncium vocare. god die mi gheboot, Deus qui me vocavit, ut mundum ingrederer i. e. qui me creavit. Godefrit Hagen, Reimchronik der Stadt Cöln 241. got de uns allen geboit, 1281. 5657. Iomir got de mich geboit.
557. vast gheleide, tutus comitatus, sive ut in documentis mediae aetatis dicitur securus conductus; cf. Haltaus Gloss. 626 sqq.
564. om mijn ghewichte van goude root, quanti ponderis sum auri rubri, i. e. (si quando deprehensus essem) multa mea maius haberet pondus auri, quam ipse habeo. Cf. Grimm Rechtsalterth. 673.
566. noot breket alle strijt, necessitas dirimit omne certamen.
571. 823. over recht Kil. interpretatur: praeposterus, praeter rectum.
575. met ghemake laten, aliquem missum facere.
577. carmen, lamentari.
583. laghen legghen, insidias ponere.
588. als ics rochte, quantum quaererem, in animo haberem. rochte praet. verbi roeken, de quo v. Floris et Reineke in Glossar.
590. qualic, male.
591. veronnen, moleste ferre; Stoke III, 310.
595. cuius thesauri si quingentas libras auri haberemus, ei detrimento esse non posset.
602. 3. tum ego (rex) partiar, et tu (Eleg.) eligas; qui hac ratione subsequitur, damnum facere debet i. e. parte altera, quae ei obvenit, etiamsi minor sit, contentus esse debet. Constituit enim ius saxonicum, ut inter haeredes maiori natu ius partiendi, minori eligendi (Kürrecht) esset. Speculum sax. III, 29. § 2. swâr so twene man ên erve nemen solen, de eldere sal delen unde de jungere sal kiesen.
629. blide, laetus.
633. behouden fiere eren, salvis honoribus.
640. 694. iewers, usquam, cf. 62.

646. jaic, Grimm Gr. III, 765.
647. in fcherne, ioco.
- [659. lant ende fant Grimm Rechtsalt. 13.]
666. 1233. na dat daer gheschepen stoet, secundum quod constitutum erat; cf. Grimm Rechtsalt. 775.
670. over een draghen, consentire, concordare; cf. Reineke Gloss. 196.
679. vercoren part. praet. verbi verkiefen, eligere.
680. 720. couter, culter aratri, gall. coutre.
683. ten ambochte, ad opus.
687. sonder vorste, alibi sonder verste, sine dilatione; cf. Clignett bijdr. 403. De mobilitate litterae liquidae r, vocalem modo sequentis, modo ei antecedentis, vide plura apud Grimm. Gr. I, 488.
689. 1300. vaste, magnopere, vehementer.
701. het quam al bi desen man, haec omnia per huius viri culpam evenerunt. [toe comen, cf. Reineke Gloss. 203.]
702. tale, sermo.
705. het soude mi wesen onghereet, non mihi esset in promptu, non invenire possem; cf. teut. ungereit.
707. aen u selven moet al staen, totum tibi ipsi convenit.
709. behende, solers.
710. 894. cortelic, brevi tempore.
711. gat, foramen.
713. 749. dure, in ὁμοιοτελεύτῳ pro forma usitatioe dore, door, per.
716. sonder ghelut, sine tumultu.
718. picken, incidere. 727. door picken, perfodere.
721. 822. loech pt. verbi lachen, ridere.
723. gheraken, invenire.
725. dusghedaen, talis.
726. befighen, uti.
730. dies es leden die derde dach, nudiustertius est.
731. om sijn bejach varen, victum quaerere (auf Erwerb ausgehen).
735. door den lachter, ob ignominiam.
736. ane sijn enes dinghes, vacuum esse aliqua re; teut. anen, ane sijn. in gheraken, pervenire, hineingerathen.
743. voechdet bat, conveniebat magis.

753. ghehengen, *permittere*.
755. ontfach pt. verbi ontfien, *timere*.
onvrame, *incommodum*, *damnum*.
761. proeven, *praestare*, *probare*; cf. Clign. bijdr. 23.
762. minlic ende mate, *amabilis et modestus*.
766. bilen, *latrare*; cf. Clignett bijdr. 159.
770. 781. in haer latijn, in suo sermone. *Dicitur enim sermo animalium latinus vel walsc (gallicus)*. Gotfrits Tristan 17365.
diu wilden waltvögelin
hiezen si willekomen sîn
vil suoze in ir latine.
Sic etiam apud poetas roman., vide Gött. gel. Anzeigen 1833. p. 1591. et Altdutsche Blätter von Haupt u. Hoffmann 1, 1.
773. vide ad 300.
781. diet in haren latine vonden, qui hoc suo sermone fingeant; cf. Floris Gloss. v. vinden.
788. baffen i. q. belen, bilen; Clign. bijdr. 157. 158.
790. faghen tellen, *fabulari*; cf. Stoke II, 119.
791. quellen, *sollicitare*, *perturbare*.
798. echter, aut postea aut ut hic iterum, pro quo saepius legitur echt Stoke III, 353. Reineke Gloss. 185.
fede pro feide (*dicebat*) et alii poetae usurpant in simili verborum exitu; cf. Stoke I, 30.
803. windewaien, in aere agitari.
806. vervaert, *perterritus*.
812. eifte pt. verbi eifchen, *poscere*.
811. ostende (*porrige herbam*), quid tibi prodest?
815. 907. ter ftonde, eodem tempore.
817. wats mi gheschiet, quodcunque mihi evenit; saepius wat mijns gheschiet, alias quoque wats gheschiet; cf. Clignett bijdr. 141. 142.
820. beluken, *claudere*.
821. 1227. bi miere wet, per fidem meam, pro Deum fidem, Reinaert Grimm p. 273. Bilderdijk Verscheidenh. IV, 134.
— Huydecoper op Stoke III, 400. falso cognitionem (ken-
nis, wetenschap) esse putat. Iusiurandum erat quod Christianis, Iudaeis, Saracenis et Ethnicis eodem modo tribuitur.

825. telken als, quotiescunque.
830. niet een haer, non pilum i. e. nihil; cf. 439.
834. borghen i. q. berghen, custodire.
853. verweentheit, praestantia.
854. voorboech, barbarolat. antilena, pars phalerarum, quae equi armum circumdabat et ephippio coniuncta impediēbat, ne recederet. teut. vürbüege.
856. fchellen, vide Floris vers. 1525. et meas annotationes.
863. vrame i. q. 1236. vrome', commodum.
880. dat u deert, quod te perturbat; cf. 958.
881. 951. bemanen, coniurare.
883. waer bi, qua caussa.
885. ghewachten, observare.
901. 1012. 1112. 1130. 1220. ondaet i. q. overdaet, 1197 in B, (Clign. bijdr. 232. 233.) malefīcium, nefas.
904. ghedoghen, pati.
905. 1147. houde, cito.
910. 1212. aenschiyn, facies.
911. 1213. goom nemen, observare; cf. Floris Gloss. h. v.
917. wachten, cavere.
921. fonder vervaren, sine metu.
926. fiere vaerde maken vel fine verde varen, iter ingredi.
928. verdochte pt. verbi verdenken, cogitare, in animo habere.
932. vererret, iratus; cf. Stoke III, 218.
933. 1331. merren, morari.
946. 974. 1111. cnijf, barbarolat. canipulus, culter longus et acutus a latere suspensus, apud Saxones valde in usu; cf. Stoke I, 526-529.
951. diere bemanen, sancte adiurare.
952. door wat fake, qua caussa.
953. tonghemake fijn, afflictum esse; cf. Stoke II, 99. 100. Clign. bijdr. 82.
961. toeverlaet, solatium.
970. ootmoedelike, humiliter; 1264. ootmoedich, humilis.
972. 978. faen, illico.

976. verftormen, tumultum facere.
977. ghi en hat (haddet) meer dan gheval, nisi plus haberes quam bonam fortunam; sicuti hodie dicitur: 't was meer dan geluk. gheval vel goet gheval hebben, prosperitate uti; cf. Stoke II, 237. Clign. bijdr. 241.
978. vercocht pt. praet. verbi vercopen.
983. des rouwen ghenefen, moerore liberari.
984. door behendichede, arte, dolo.
986. nochtan waffer een ander an, cuius rei tamen alia ratio erat.
988. 1152. letten, cunctari; inde frequens dictio sonder letten, sine mora Bilderd. Verscheid. IV, 114. 115.
989. ghereet, in promptu.
993. dat ghi hebt so na ghesproken; eadem dicendi ratio Reineke vs. 6110. to na myner eren spreken, honorem meum offendere.
1001. gaet mi te lieve of te leide, bene vel male mecum agatur. Sic et teut. daz liep et daz leit conjungi solent; Iwein 8115: ez waere mir liep ode leit.
1004. mach ic leven, dum vivo, me vivo.
1005. hi sal verwinnen al sijn sneven, omnem suam miseriam superabit. Kilianus voce Sneven significationem notat: dura sive adversa pati. Reinardus Isegrimum succumbentem sic alloquitur, vs. 3723.
 weeft verduldich in uw sneven,
 ghi en moocht doch niet langher leven.
 Alias huius vocabuli notiones explicat Huydec. proeve III, 137-140. Hodie significat violenter perire.
1011. ontbinden, patefacere.
1015. smal, parvus; cf. Clign. bijdr. 358. 359.
1019. sparen, servare.
1020. wat mijns gheschiet i. e. wat mi des gheschiet. mijn dativus est, ut adhuc vulgus loquitur.
1022. gram, irritatus; cf. Reineke Gloss. 188.
1024. scaerden, apud Kil. i. q. scherfen, testae, fragmenta testacea.
1025. dat cume ghedroeck twe paerden, quod vix premium duorum equorum explebat. ghedraghen i. q. be-
 draghen.

1028. teghenſpoet, res adversae.
1031. 1042. dan, silva abiegna, nemus; cf. Stoke II, 71. 72.
568. teut. tan Wigal., WB. 719.
1034. bejach, quaestus, teut. bejac.
1045. riveel, gaudium; cf. Clignett bijdr. 303. 304. Idcirco
legendum est: ſijn herte was ſonder riveel, erat
animo sollicito.
1047. ſtaen in ſtaden, auxilio esse; cf. Bilderd. Verscheid.
IV, 136. 137.
1057. verbaren, sese ostendere.
1061. boer, ut legitur in utroque exemplo, explicatur a Huy-
dec. ad Stoke III, 225. signo ex alto demisso, quod quid
hic valeat non video. Puto ergo legendum esse voer, de
quo vide Stoke III, 66. 67. een ſcone voer est bonum
inceptum quod conatus est. Cf. et teut. diu vuore.
1074. ere, vis regia; cf. Reineke vs. 2237.
1081. Bollonoys, regio Galliae, le Boulonnais, hodie Dé-
partement Pas-de-Calais.
1082. ſeriant, barbarolat. serviens, rom. sergent, homo qui
alicui subiectus, sub alicuius ditione et imperio est: gods
seriant, servus Dei. Equiti (ridder) oppositus ſeriant
quisque pedes vocatur. Jan van Helu:
te dien tornoye daden ſi comen
niet die ridders allene,
maer die ſeriante alghemene,
et Stoke II, 76.
menich ridder, menich ſeriant
quamen daer in Vlaenderen lant.
Cf. Clignett bijdr. 314-316. et teut. ſarjant Benecke's
Wigal. WB. 695.
1093. 1170. metter ſpoet, festinanter.
1100. weder ende op vel op ende weder i. q. voort ende
weder vel weder ende voort, nostrum auf und ab, hin und
wieder, sursum deorsum, ultro citroque.
1114. altemet, Kil. subinde, aliquando, aliquoties.
1115. benamen, nominatim; cf. teut. benamen Schmeller,
baier. WB. II, 691.
1128. leide pt. verbi legghen.
1129. een niet, nihilum i. q. niet een twint, de quo v. Grimm
Gr. III, 732.

1131. hebt beteren raet, melius deliberes.
1136. op staden, stabilire, firmare.
1140. oort, extremitas, teut. daz ort.
1145. valte, continuo.
1151. rike maken, divitem reddere et potentem, ut teut. rîchen.
1152. letten pro letteden pt. verbi letten; cf. 988.
1158. verbliden, laetari.
1161. beiden, morari.
- hiet hi ende beval. Non video, quo modo haec verba cum antecedentibus et sequentibus cohaereant. An forte voce hi nuncius est subintelligendus?
1174. dat ghefinde, alias maisniede, familia, omnes ad principis aulam pertinentes viri atque feminae; cf. Benecke WB. zum Iwein 152.
1185. hi scil. Eggheric.
1187. fonder bedwanc ofte noot, sponte sua nec necessitate coactus.
1191. liet pt. verbi leiden i. q. leet hebben, odisse, contemnere; cf. Clignett bijdr. 198-201.
1194. vermanen, exhortari.
1195. Ex verbis dies god restitui die gods, et totum versum sic vertendum esse puto: qui Deum ob peccata sua adorant.
- plien pl. praes. verbi pleghen, de cuius verbi usu vide Stoke III, 297-300. Clign. bijdr. 31-37.
1199. door niemen niet, nullius gratia.
1200. niet el, nihil aliud.
1208. anden, ulcisci; cf. Stoke II, 451-454.
- 1222-25. Locus valde obscurus, quem ita accipio: Non potes (sc. Eggerice) recusare pugnam vel certamen, qui virum ullum, ubi terrarum sit, in circum provoces, qui tibi hoc (sc. propositam regis necem) probare velit.
1222. ontlegghen, recusare.
1223. verdachvaerden i. q. daghen, citare.
- 1255. 1296. crijt, circus; cf. Stoke III, 288-290.
1230. doen ghinct met E. uten spele, de eo actum est. De hac loquendi ratione vide quae annotavi ad Reineke vs. 1822. (p. 218.)

1245. 1348. na redene ende na rechte, secundum rationem et ius. Asega-Buch 13. mith rethe and mith riuchta, quod in vetere iure Frisio dicitur: ratione et iusta allegatione; cf. Wiarda ib. 31. Teut. eadem dictio rechtlich und redlich, Grimm Rechtsalterth. 10.
1247. wel vergaen, feliciter evenire, contingere.
spel i. q. nijtspel, pugna, teut. niftspil; cf. Grimm Gr. II, 524.
1252. men floech coorden opt velt, circus in campo funibus signabatur. Quod quomodo fiebat aliis locis describitur, e. g. Walewein (Stoke III, 289.):
dus ghinc men dapperlike ghereiden,
ende staken in die aerde flaen;
men deder corden omme gaen,
datter niemen in soude comen,
dan die den camp hadden ghenomen.
1256. aenleggher, actor, accusator.
1258. in cnienghebede vallen i. q. apud Teut. an fine venie vallen, adorandi causa genu flectere.
1265. en wreect niet, ne ulciscaris.
1269. hebt heden mijns raet, adiuves me hodie.
1271. bederven, corrumpi.
1274. volmaken, perficere.
1279. scaetman in utroque exemplo corruptum et restituendum esse existimo. Non longe abest scaetman, teut. schâchman, schâchære (Schächer), latro, quam vocem et alibi reperio. Anonymus de ludo scaccorum apud Oberlin 1367. her künic, die merliute nennent sich mich dârumbe ein schâchman, wan ich niht dan ein schif hân unde dâmit rube daz mer. Hoc sensu, sed strictiore schaker adhuc usurpatur, significat enim eum qui virginem rapit aut vitiat.
1283. feghende hi cet., vide quae annotavi ad Reineke vs. 6167. et Grimm Deutsche Mythol.
1290. met dat, interea.
1292. luchter, lufter, sinister.
1295. met groter ghere, magno studio.
1304. curie, vestimentum e corio confectum, gall. cuirasse; cf. Stoke II, 137. 138.
1311. 1319. 1333. ter vaert, illico.

1312. moude, pulvis; cf. Stoke II, 418. Clign. bijdr. 38.
 1317. tlijf ontdraghen, v. 225.
 1324. al fouts mi sijn te wors, etiamsi mihi eo peius evenisset.

wors et wers, teut. wirs, angl. worse, worser. wers addatur Grimm Gr. III, 595.

1328. ramp, res adversae; cf. Reineke Gloss. 198.
 1332. sparen, parcere.
 1336. verhief pt. verbi verheffen, incipere.
 1341. in een, invicem, inter se; cf. Grimm Gr. III, 107.
 1342. versus hic plane superfluous esse videtur.
 1350. het was sijns ghewichten waert, tanti erat pretii quanti ponderis.
 1352. te fiere noot, ad vitae necessitates.
 1354. hevet verheven, erexit ensem.
 1366. vroet, sapiens.
 1372. faec, actio.

INCLINATIONES.

alfen, als hem vers. 285.	dancti, dankede hi 1374.
alst, als het 66. 161. 180.	dant, dan het 745.
behilti, behilde hi 1248.	dat, dat het 287. 305. 399.
behoudi, behoudet ghi 1318.	dats, dat es 1028. 1342.
bemaenden, bemaende hem 951.	datten, dat hem 1046.
berechtes, berechtet des 363.	datter, dat daer 382. 407. 869.
biddu, bidde u 1275.	datti, dat hi 86. 332. 338. 432.
brekic, breke ic 78.	614. 1256. 1305.
daden, dade hem 237.	deden, dede hem 1229.
dadi, dadet ghi 1132.	deder, dede daer 643.
daerde, deaerde 551. 1306.	dedi, dede hi 147.
daet, dade het 1139.	deen, de ene 324. 450.
dander, de ander 450. 1122.	deet, dede het 764.
dankes, dankede des 970.	diene, die hem 141. 144.
	dier, die daer 937.

- dies, die des 603. 1141. 1225. hebbe ic 70. 516. 537.
 diese, die se 237. 582. 657.
 diet, die het 327. 617. 781. 1236. hebdi, hebbet ghi 46. 495. 557.
 1264. hebdijs, hebbet ghi des 94.
 dinghel, de inghel 41. 87. 91. heefden, heeft hem 553.
 96. heefter, heeft daer 267.
 dits, dites 942. 1002. hets, het es 1314.
 dochten, dochte hem 756. 1092. hevet, hevet het 1354.
 doedi, doet ghi 363. hien, hi hem 355. 423. 640. 834.
 doetse 211. hiere, hi dare 159.
 dors, dat ors 282. 1051. 1286. hijt, hi het 79. 722. 914. 915.
 dorfen, de orfen 391. hine, hi en 930.
 eert, eer het 843. 1053. hise 253. 1042.
 eist, es het 50. 51. 101. 357. hoet, hoe het 472. 1065.
 435. 490. 515. 569. 664. 791. hoordet, hoorde het 1206.
 1272. hoorter, hoort daer 2.
 en, ghi en 1222. houti, houdet hi 658.
 en, het en 56. 1338. icken, ic hem 1038.
 en, ic en 292. 436. 439. 469. icker, ic daer 299. 526.
 502. 525. 575. 578. 580. 703. ics, ic des 588. 606. 1003.
 735. 1021. 1322. icse 523.
 en cofer, ic en coos daer 535. ict, ic het 372. 536. 738. 1216.
 en machs, ic en mach des 367. 1315.
 en mochts, ic en mochte des 80. int, in het 113. 204. 448. 531.
 en steels, ic en stele des 505. 899. 1007. 1083. 1108. 1235.
 en wiftu, ic en wiste u 370. 1255. 1257. 1297.
 effer, es daer 244. 504. kannen, can hem 266.
 gaet, gae het 1001. keric, kere ic 191.
 ghen, ghi hem 974. 1007. 1010. condise, cont ghi se 544.
 ghinct, ghinc het 1231. consti, conste hi 836.
 groetic, groete ic 1176. constic, conste ic 723.
 hadden, hadde hem 668. coomt, coomt het 824.
 hadder, hadde daer 930. coomter, coomt daer 377.
 haddet, hadde het 488. 873. 1214.
 1353. laetse 236. 1077.
 haddi, haddet ghi 177. leitse, leide se 1113.
 haddi, hadde hi 661. lietic, liete ic 948.
 haddic, hadde ic 103. 373. lietse 1107.
 haddicker, hadde ic daer 587. mense 210.
 hadt, hadde het 931. 1189. metten, met den (bis) 109. 160.
 hats, hadde des 1190. 1139. 1140.

- metter, met der 72. 562. 877.
 1093. 1117. 1170.
 mettien, met dien 832.
 mijns, mijn des 1020.
 mijt, mi het 936.
 mocht, mochte het 656.
 mochten, mochte hem 596. 611.
 662.
 mocti, mochte hi 632. 1127.
 mochtmen, mochte men 280.
 637.
 mochts, mochte des 626. 627.
 816.
 moestic, moest ic 732.
 moeder, moet daer 685.
 moeti, moet ghi 187. 1346.
 moeti, moete hi 117. 549.
 moochdi, moghet ghi 691. 1173.
 1317.
 nams, nam des 1213.
 namt, nam het 877.
 ofte, oft de 338.
 oft, oft hi 344.
 omt, om het 220. 929.
 ontfincti, ontfinghet ghi 179.
 opt, op het 155. 443. 1252.
 1305.
 opten, op den 5. 12. 64. 120.
 400. 422. 426. 428. 489. 694.
 729. 1051. 1100.
 opter, op der 733.
 pensdi, pensde hi 445.
 fadélet, fadelde het 154.
 falder, fal daer 312.
 fals, fal des 810.
 falt, fal het 609. 1004.
 latter, lat daer 154.
 seggu, segghe u 467.
 feidi, feide hi 696. 942. 984.
 fidi, sijt ghi 89. 709. 806. 954.
 sijt, si het 1208.
 sijts, sijt des 500.
 fine, si en 142.
 sconincs, des conincs 999. 1105.
 smeefters, des meesters 723.
 socht, sochte het 813.
 souden, soude hem 634. 669.
 1151. 1249.
 souter, soude daer 635. 982.
 soudet, soude het 1316.
 soudi, soude hi 655.
 soudi, soudet ghi 787. 980.
 soudic, soude ic 102. 861. 1329.
 soudicken, soude ic hem 1228.
 soudicker, soude ic daer 529. 706.
 soudict, soude ic het 481.
 souts, soude des 419. 585. 591.
 1324.
 staets, staet des 1203.
 steecfe 256.
 steeldi, steelt ghi 25. 823.
 suldi, sult ghi 796. 811.
 sulter, sult daer 27. 1014.
 tbeddeboom, het beddeboom
 910. 1212.
 tbloet, het bloet 907. 1090.
 tEggherics, te Eggherics 648.
 ten, heten 318. 376. 470. 477.
 596. 934. 992. 1311.
 ten, te den 42. 136. 392. 477.
 683. 716. 842. 866. 979. 1209.
 1296. 1307.
 ter, te der 156. 417. 546. 712.
 761. 767. 777. 815. 907. 908.
 1052. 1056. 1090. 1102. (bis)
 1210. 1224. 1292. 1311. 1319
 1333.
 tes, het es 295. 298. 708. 880.
 936.
 tgat, het gat 742. 748.
 tghereide, het ghereide 942. 956.
 tghevechte, het ghevechte 1244.
 tghewin, het ghewin 864.

- tgoet, het goet 489-641.
 thof, het hof 976.
 thoof, het hooft 211.
 tierft, te ierft 467.
 tInghelen, te Ingh. 5. 11. 1044.
 tcouter, het couter 680. 720.
 tlanghe, het langhe 988.
 tlant, het lant 6. 63. 74. 226.
 tleder, het leder 1303.
 tleven, het leven 1078.
 tlijf, het lijf 1313.
 tmeeste, het meeste 1360.
 tonghemake, te onghemake 953.
 tontberne, te ontberne 1203.
 tontgaen, te ontgaen 973.
 tot, tot het 601.
 toten, tot den 928. 1010. 1038.
 toter, tot der 68. 69.
 tfamen, te famen 1376.
 tfinen, te finen 927.
 tswaert, het swaert 429. 443.
 tweder, het weder 201.
 uten, uut den 1289. 1361.
 uter, uut der 118. 410. 1308.
 verlooft, verloos het 815.
 vinken, vinc hem 1122.
 voechdet, voechde het 743.
 vraechdi, vraghede hi 639.
 vraechdijs, vraghet ghi des 497.
 waendet, waende het 39.
 waendi, waent ghi 973.
 waerdi, waert ghi 361. 991.
 waffer, was daer 986.
 wat, wat het 875.
 wats, wat des 817.
 werdic, werde ic 1279.
 wetic, weet ic 294.
 wijs, wides 592. 595.
 wildes, wilde des 381. 1241.
 wildi, wilt ghi 88.
 willen, wil hem 348.
 willet, wil het 695.
 wiftic, wifte ic 79.
 woudes, woude des 753. 1129.
 woudi, woude hi 757.
 woudic, woude ic 269.

INDEX VERBORUM EXPLICATORUM.

achter pag. 56.
 achterhalen 56.
 aenleggher 66.
 aenschijn 62.
 alf 52.
 altemet 64.
 ambocht 60.
 anden 65.
 ane fijn 60.
 anxtelic 57.
 aventure 53.
 bassen 61.
 be-
 bederven 66.

bedwanc 56. 65.
 behende 60.
 behendicheit 63.
 behouden 59.
 bejach 60. 64.
 bejaghen 55.
 beluken 61.
 bemanen 62.
 benamen 64.
 beraden 58.
 bescriiden 55.
 betrapen 55.
 beide 53.
 beiden 53. 65.

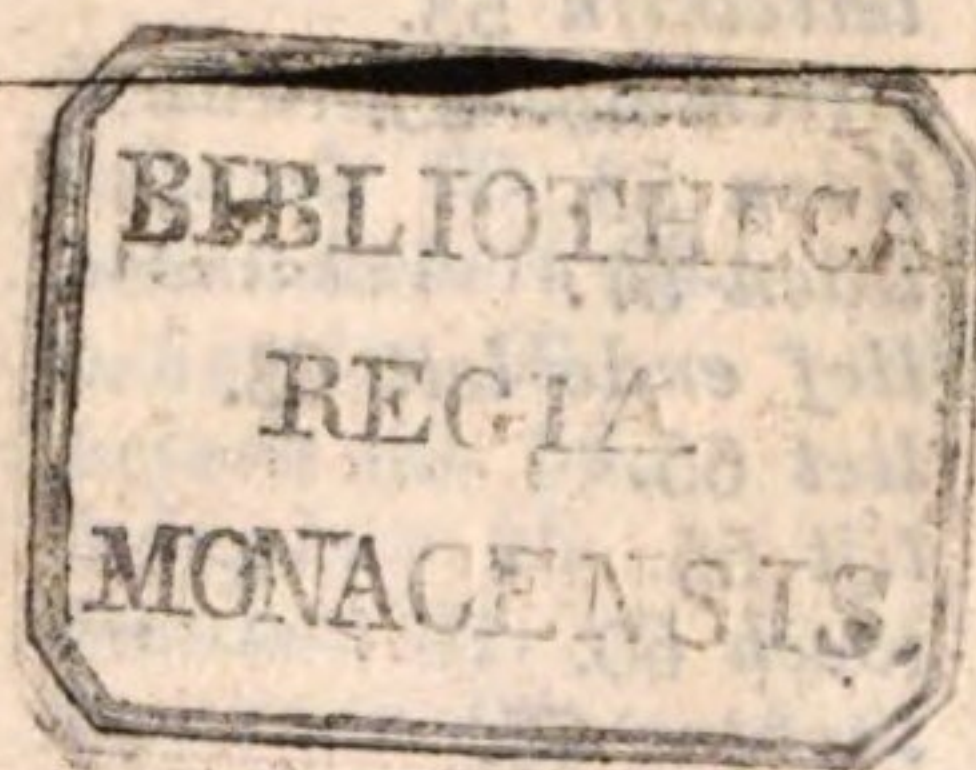
belen 61.
 beten 54.
 bi 60.
 bi den here 56.
 bide 53.
 biden 53.
 bilen 61.
 blide 59.
 boer 64.
 Bollonoys 64.
 borghen 62.
 dan 64.
 daren 57.
 demster 54.

deren 57. 62.
 derven 51.
 diere 56. 62.
 door 62. 65.
 drochtijn 52.
 duchten 55.
 dure 60.
 dusghedaen 60.
 echt 61.
 echter 61.
 egghe 57.
 eischen 61.
 elf 52.
 ellendich 52.
 ere 64.
 facelment 55.
 faelghien 57.
 fatelment 55.
 fel 57.
 fier 56.
 fijn 58.
 gat 60.
 ghe —
 gheboot 59.
 ghedoghen 62.
 ghedraghen 63.
 gheheel 58.
 ghehende 55.
 ghehenghen 61.
 gheleide 59.
 gheluut 60.
 ghemac 59.
 ghematen 58.
 ghematten 58.
 ghemoeten 55.
 ghenesen 55. 63.
 ghepens 52.
 gheraken 60.
 gherede scat 55.
 ghereden 53.
 ghereet 63.
 ghereide 54.
 gheschepen 60.
 gheschien 61.
 ghesinde 65.
 ghesmide 53.
 gheval 57. 63.
 ghevallen 51.
 ghewachten 62.
 ghewaet 53.
 ghewichte 59. 67.
 ghere 54. 66.
 goedertieren 57.

goom 62.
 gram 63.
 haer 62.
 haer ende daer 52.
 halsberch 55.
 halve 55.
 harde 54.
 hare ende hier 52.
 houde 53.
 houde 62.
 idel 57.
 iewers 59.
 in een 67.
 Inghelen 51.
 jaic 60.
 joeste 56.
 caf 57.
 carmen 59.
 kiezen 58. 59.
 cnienghebet 66.
 cniijf 62.
 coorde 66.
 cortelic 60.
 costen 53.
 couter 60.
 cracht 53. 54. 55.
 crane 58.
 crijt 65.
 curie 66.
 lachter 53. 56. 60.
 laghen legghen 59.
 lant ende sant 60.
 laster 52.
 latijn 61.
 leden 53. 60.
 leet hebben 58. 65.
 leide 64.
 leiden 65.
 letteltijn 53.
 letten 63. 65.
 liden 53.
 liden 57.
 lief ende leit 63.
 liet 65.
 lijst 55.
 loech 60.
 lucter 66.
 luster 66.
 luken 53.
 maelghie 57.
 maisniede 65.
 man 54.
 mate 61.

matten 58.
 merren 62.
 meskief 56.
 met dat 66.
 mijn 63.
 minlic 61.
 moude 67.
 muul 55.
 na 63.
 naken 55.
 niet 64.
 niet el 65.
 niewers 52.
 nijt 56.
 nijtspel 66.
 node 52.
 noot 58. 67.
 on —
 ondaet 62.
 onghereet 60.
 ongherief 53.
 onghewroken 57.
 onvrane 61.
 onnen 52.
 ont —
 ontbiden 56.
 ontbinden 63.
 ontdaen 53.
 ontdoen 53.
 ontdraghen 54. 67.
 onthouden 54.
 ontraden 56.
 ontsegghen 65.
 ontsien 61.
 ontwaken 51.
 oort 65.
 ootmoedelike 62.
 ootmoedich 54. 62.
 opstaden 65.
 overdaet 62.
 over een draghen 60.
 over recht 59.
 peren 57.
 picken 60.
 pine 54.
 plegghen 65.
 plien 65.
 point 58.
 proeven 61.
 qualic 59.
 quellen 61.
 raet hebben 65. 66.
 ramp 67.

- recht 66.
 rede 66.
 ridder 64.
 rike 65.
 riveel 64.
 roeken 56. 59.
 saec 67.
 saen 62.
 saghe 58. 61.
 scaecman 66.
 scaerde 57. 63.
 scatman 66.
 schellen 62.
 schenden 55.
 schern 60.
 schijn 55.
 sede 61.
 segghenen 66.
 seriant 54. 64.
 sint 58.
 smal 63.
 sneven 63.
 spaender 57.
 sparen 51. 53. 63. 67.
 spel 65. 66.
 spoet 64.
 stade 64.
 stoet 54.
 stont 54.
 suur 58.
 tale 60.
 teelt 52.
 telen 52.
 teghenspoet 64.
 telken 62.
 ter stonde 61.
 ter vaert 66.
 tji 57.
 toe comen 60.
 toeverlaet 54. 62.
 tonghemake 62.
 toren 55. 58.
 vaer 55.
 vaerde 62.
 vaken 53.
 vanghen 56.
 vaste 60. 65.
 veden 58.
 ver-
 verbaren 54. 64.
 verbliden 65.
 verburen 54.
 verdachvaerden 65.
 verdeckt 56.
 verdenken 62.
 verdooft 55.
 verenen 51.
 vererret 62.
 vergaen 58. 66.
 verheffen 67.
 verheven 67.
 verhief 67.
 verhoren 51. 53.
 vercocht 63.
 vercoren 60.
 verlaten 56.
 verlossen 54.
 vermanen 65.
 veronnen 59.
 versamenen 56.
 versekeren 54.
 verspien 55.
 verstormen 63.
 vervaert 61.
 vervaren 62.
 verwachten 51.
 verweentheit 62.
 verwerken 53.
 verwinnen 63.
 verde 62.
 verste 60.
 veten 58.
 vinden 61.
 vlegghe 57.
 voeghen 60.
 voer 64.
 volmaken 66.
 voorboech 62.
 vorste 60.
 vrai 51.
 vrame 62.
 vreemt 51.
 vroet 67.
 vroet maken 58.
 vroet zijn 56.
 vrome 62.
 wachten 58. 62.
 waer bi 62.
 weder ende ghens 52.
 weder ende op 64.
 weder ende weint 52.
 wers 67.
 wet 61.
 wie 58.
 windewaien 61.
 wors 67.
 wreken 57. 66.

Hoffmann von Fallersleben, August Heinrich, 1798-1874 / Hoffmann von
Fallersleben, August Heinrich, / Carel

Caerl ende Elegast

Lipsia 1836

P.o.germ. 639 m-3/4

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10111388-4